

Ο ΠΟΛΙΤΗΣ

Έκατό ημέρες
άπεργία του
Επιστημονικού
Διδακτικού
Προσωπικού

Η «ΠΟΛΙΤΙΣΜΕΝΗ» ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΗΘΙΚΗ
ΚΑΙ Η ΝΕΥΡΙΚΗ ΠΑΘΗΣΗ
ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

Μιχάλη Παπαγιαννάκη, Νύξεις με άφορμή τόν πληθωρισμό, **Δαμιανού Παπαδημητρώπουλου**, 'Ο άνασχηματισμός της κυβέρνησης ■ Έκατό ημέρες άπεργία του 'Επιστημονικού Διδακτικού Προσωπικού (Συζήτηση) ■ Λουί 'Αλτουσέρ, Τί πρέπει ν' αλλάξει στο Κομμουνιστικό Κόμμα. ■ Παύλου Ζάννα, Προβλήματα της μετάφρασης, Δ. Α. Σαρδελη, 'Ιδεολογία και 'Επιστήμη, Νίκου Χατζηνικολάου, Ποιό είναι τό άντικείμενο της ιστορίας της τέχνης; ■ Δημ. Πλουμπίδη, 'Η ψυχανάλυση είναι άνεπιθύμητη στήν 'Ελλάδα, Σίγκμουντ Φρόυντ, 'Η «πολιτισμένη» σεξουαλική ήθική καί ή νευρική πάθηση στή σύγχρονη εποχή. 'Ορισμοί ψυχαναλυτικών όρων. Έργα του Φρόυντ καί ελληνικές μεταφράσεις ■ Βιβλιοκρισίες. Νέα βιβλία - Περιοδικά.

Μηνιαία επίθεώρηση ■ τεύχος 19 ■ Μάιος 1978 ■ 50 δρχ.

ο πολιτης

Μηνιαία επίθεώρηση, Μάιος 1978, 50 δρχ.

Κέκροπος 2, Αθήνα (Πλάκα), τηλ. 3245332

περιεχόμενα

Μιχάλης Παπαγιαννάκης	Νύξεις μέ άφορμή τόν πληθωρισμό	2
Δαμιανός Παπαδημητρόπουλος	Ο άνασχηματισμός τής κυβέρνησης	9
(Συζήτηση)	Έκατό ήμέρες άπεργία του Έπιστημονικού Διδακτικού Προσωπικού	13
Λουί Άλτουσέρ	Τί πρέπει ν' αλλάξει στό Κομμουνιστικό Κόμμα	28
Παύλος Ζάννας	Προβλήματα τής μετάφρασης	34
Δ. Α. Σαρδελής	Ίδεολογία καί Έπιστήμη	38
Νίκος Χατζηνικολάου	Ποιό είναι τό άντικείμενο τής ιστορίας τής τέχνης	55
Δημήτρης Δ. Πλουμπίδης	Η ψυχανάλυση είναι άνεπιθύμητη στην Έλλάδα	60
Σίγκμουντ Φρόυντ	Η «πολιτισμένη» σεξουαλική ήθική καί ή νευρική πάθηση στή σύγχρονη εποχή	60
	Όρισμοί ψυχαναλυτικών όρων	70
	Έργα του Φρόυντ καί οι μεταφράσεις στα ελληνικά	72
Γιώργος Καρράς	«Η έργατική τάξη καί ό ρόλος της στή σημερινή ελληνική κοινωνία» του Δημ. Σάρλη	79
Έλένη Δημητρίου	«Μαρξισμός καί Ηθική» καί «Αντικουλτούρα»	86
Νέα Βιβλία - Περιοδικά		90

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: έξάμηνη 300 δρχ., έτήσια 550. ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εύρώπης: έξάμηνη 400 δρχ., έτήσια 750. ΗΠΑ - Καναδάς (άερ.): έξάμηνη 500 δρχ., έτήσια 900 ■ Γιά Όργανισμούς, Τράπεζες, Άνών. Έταιρείες: έξάμηνη 500 δρχ., έτήσια 1.000 ■ ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ-ΤΡΑΠΕΖΙΚΕΣ ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Σπύρος Δελέγκας, Κέκροπος 2, Άθήνα 119, τηλ. 32.45.332 ■ Γιά ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ Ταχυδρ. θυρίδα Νο 1762, πλ. Συντάγματος Άθήνα

Έκδότης: Δήμος Μαυρομάτης, Ίδιοκτήτης: Σπύρος Δελέγκας, Διευθυντής: Άγγελος Έλεφάντης
■ Φωτοστοιχειοθεσία - άναπαραγωγή τών φίλμς: «Φωτοσυνθετική Ε.Ε.» - Λουκάς Γιοβάνης & ΣΙΑ,
Έμμ. Μπενάκη 87α, τηλ. 3636896 ■ Έκτύπωση: Άφοί Χρυσοχοΰ, Στυμφαλίας 8 - Περιστέρι, τηλ.
5719937 ■ Φωτογραφίες: Νίκος Ματινόπουλος, Νέζερ 1, τηλ. 9237655.

Ἡ ψυχανάλυση εἶναι ἀνεπιθύμητη στήν Ἑλλάδα

Ἡ ψυχανάλυση δὲν ἔχει ἐπίσημη ὑπόσταση στήν Ἑλλάδα· οὔτε ἀνεπίσημη. Ἄν καί, ἤδη ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ μεσοπολέμου, ἐπηρέασε ὀρισμένους Ἑλλήνες διανοούμενους, ὥστόσο τὸ πνευματικό καὶ ἐπιστημονικό κλίμα στὸν τόπο μας ἦταν καὶ εἶναι τέτοιο ὥστε, σὰν θεωρία, ἐπιστημονική μεθοδολογία καὶ πρακτική, δὲν μπόρεσε νὰ πολιτογραφηθεῖ. Οἱ λόγοι δὲν περιορίζονται μόνο στὶς ἰδεολογικές ἐπιλογές τῶν Ἑλλήνων διανοουμένων· σχετίζονται περισσότερο μὲ τὴ γενικότερη κατάσταση πού ἐπικρατεῖ στὸ ἐλληνικό Πανεπιστήμιο. Γιά παράδειγμα, στὶς ἱατρικές σχολές «διδάσκονται» περιληπτικά μερικά στοιχεῖα γιὰ τὴ θεωρία τοῦ Φρόυντ πού παρουσιάζεται σὰν ἑνας «ψυχολόγος» μεταξὺ ἄλλων ἢ σὰν «σεξολόγος». Οἱ ἐλάχιστοι γιάτροι (ἢ ψυχολόγοι) ψυχαναλυτές πού ὑπῆρξαν ἢ ὑπάρχουν διαμορφώθηκαν ὅλοι τους στὸ ἐξωτερικό καὶ συνδέονται, ἀναγκαστικά, μὲ ἄλλοδαπές ψυχαναλυτικές ἐταιρεῖες. Μόνο πολὺ πρόσφατα ἰδρύθηκε καὶ στήν Ἑλλάδα (Δεκέμβριος 1977) Ἑλληνική Ψυχαναλυτική ἐταιρεία («Ἑλληνική Ἑταιρεία Ψυχαναλυτικῆς Ψυχοθεραπείας», μέλος τῆς «Βρετανικῆς Ἑταιρείας Ψυχοθεραπευτῶν»), πού συγκέντρωσε τοὺς ἐλάχιστους Ἑλλήνες ψυχαναλυτές. Ἀλλὰ καὶ ἡ προσπάθεια αὕτη θρῆσκειται στὰ πρῶτα τῆς θήματα.

Ὑπάρχει λοιπὸν στὸν τόπο μας ἕνα τεράστιο ἐπιστημονικό κενό· ἡ ψυχανάλυση, ἡ μόνη ἐπιστήμη πού διαθέτουμε γιὰ τὴ μελέτη τοῦ ἀνθρώπινου ψυχισμοῦ, δὲν ἐγκληματίστηκε, δὲν γονιμοποίησε ἐρευνες, δὲν παρήγαγε ἐπιστημονικές γνώσεις, δὲν πλούτισε τὸν προβληματισμὸ τῶν ψυχολογικῶν καὶ φιλολογικῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν. Αὕτη ἡ πνευματικὴ ἀναπηρία ἔχει θαυμάσιες ἐπιπτώσεις ὄχι μόνο γιὰ τὴν ἴδια τὴν ἐπιστημονικὴ ἐρευνα ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς κοινωνικούς ἀντικατοπτρισμοὺς τῆς κοινωνικῆς χρήσης τῆς ἐπιστήμης.

Ἡ ἐπίγνωση τοῦ κενοῦ αὐτοῦ μᾶς ὡδήγησε στὴ δημοσίευση ἑνὸς παλιοῦ κειμένου τοῦ πατέρα τῆς ψυχανάλυσης Σίγκμουντ Φρόυντ, γραμμένο τὸ 1908, καὶ ἀμετάφραστο ὡς τώρα στὰ ἑλληνικά. Ὁ Φρόυντ καὶ στὴ μελέτη του αὐτὴ τονίζει τὸν πρωταρχικὸ ρόλο τῆς σεξουαλικότη-

Ἡ «πολιτισμένη» σεξουαλικὴ ἠθικὴ καὶ ἡ νευρική πάθηση στὴ σύγχρονη ἐποχὴ (1908)*

τοῦ Σίγκμουντ Φρόυντ

μετάφραση Δημ. Ν. Πλουμπίδη

(...) Σ' αὐτές τὶς θεωρίες! — καὶ σὲ πολλές ἄλλες ἀνάλογες — ἔχω νὰ προσάψω ὅχι ὅτι εἶναι λαθεμένες ἀλλὰ ὅτι δὲν ἐξηγοῦν μὲ ἐπάρκεια τὶς ἰδιομορφίες ἐμφάνισης τῶν νευρικῶν διαταραχῶν καὶ παραγνορίζουν τὸν πῶς σημαντικό παράγοντα αἰτιολογίας. Ἄν ἀφήσουμε κατὰ μέρος τὶς ἀβέβαιες μορφές «νευρικότητας» καὶ στρέψουμε τὴν προσοχή μας στὶς μορφές πού χαρακτηρίζουν τὴν «κατάσταση τοῦ νευρικοῦ ἀρρώστου», ἡ νοσογόνα ἐπίδραση τοῦ πολιτισμοῦ περιορίζεται οὐσιαστικά στὴ βλαπτικὴ καταπίεση τῆς σεξουαλικῆς ζωῆς τῶν πολιτισμένων λαῶν (ἢ κοινωνικῶν στρωμάτων) πού προέρχονται ἀπὸ τὴν κυρίαρχη «πολιτισμένη» σεξουαλικὴ ἠθικὴ.

Τὴν ἄποψη αὕτη προσπάθησα νὰ ἀποδείξω σὲ πολλές ἐιδικές ἐργασίες.² Ἐδῶ δὲν θὰ ἐπαναλάβω τὰ ἴδια πράγματα, ἀλλὰ θέλω νὰ ἐκθέσω τὰ σημαντικότερα συμπεράσματα στὰ ὁποῖα μὲ ὡδήγησαν οἱ ἐρευνές μου.

Κυρίως νευρώσεις καὶ ψυχονευρώσεις**

Μιά διεισδυτικὴ κλινικὴ παρατήρηση μᾶς δίνει τὸ δικαίωμα νὰ ταξινομήσουμε τὶς καταστάσεις τῶν νευρικῶν παθήσεων σὲ δύο ὁμάδες: τὶς κυρίως νευρώσεις καὶ τὶς ψυχονευρώσεις.

* Ἡ μετάφραση ἐγίνε ἀπὸ τὰ γαλλικά, ἀπὸ τὴ συλλογὴ 12 μελετῶν τοῦ Σ. Φρόυντ (*La vie Sexuelle*, ἐκδ. PUF, 4η ἐκδ. 1973), γραμμένων μεταξὺ 1907 καὶ 1931.

** Οἱ μεσότητιλοι εἶναι τοῦ μεταφραστῆ.

SIGMUND FREUD

Στίς κυρίως νευρώσεις οί διαταραχές (συμπτώματα) είτε εκφράζονται μέ φυσικές είτε μέ ψυχικές εκδηλώσεις δίνουν την έντύπωση φαινομένων τοξικής φύσης: συγγενεύουν μέ τά φαινόμενα πού συνοδεύουν μιά κατάχρηση ή μιά στέρηση νευρικών τοξινών. Οί έν λόγω νευρώσεις — πού συνήθως κατατάσσονται κάτω από τό γενικό όνομα νευρασθένεια — μπορούν νά παραχθούν λόγω όρισμένων νοσηρών επιδράσεων της σεξουαλικής ζωής, χωρίς νά απαιτείται ή συνδρομή κάποιας κληρονομικής πάθησης. Καί πραγματικά, ή μορφή της άρρώστιας ανταποκρίνεται στόν τύπο της νοσηρότητας, τόσο καλά, ώστε, πολύ συχνά, ή κλινική

1. Πρόκειται γιά τίς εργασίες τών V. Ehrenfels (*Grundfragen des Nerven- und Seelenlebens* — «Βασικά ζητήματα της νευρικής καί ψυχικής ζωής» — Wiesbaden, 1907), W. Erb (*Über die wachsende Nervosität unserer Zeit* — «Γιά τήν αύξηση της νευρικής πάθησης στην εποχή μας», 1895), Binswanger (*Pathologie und Therapie der Neurasthenie*, «Παθολογία καί θεραπεία της νευρασθένειας») καί Krafft-Ebing (*Nervosität und neurasthetische Zustände* — «Νευρικότητα καί νευρασθενικές καταστάσεις», 1895) τίς όποιες ό Φρόυντ εκθέτει στό πρώτο μέρος της εργασίας του (Σ.τ.μ.).

Κοινά σημεία όλων είναι ότι:

α) Θεωρούν ότι ή νευρική πάθηση έχει αύξηθεί στην εποχή τους.
β) Η αύξηση όφείλεται στην τεχνολογική επανάσταση (έντατικοί ρυθμοί εργασίας, ταχύτατη επικοινωνία καί πληροφόρηση κ.λπ.) καί στίς αλλαγές, γενικότερα, της κοινωνικής οργάνωσης (διαφορετικός καταμερισμός εργασίας, αλλαγές στά ήθη, καταστροφή της «μετρημένης» ζωής πού υπήρχε παλιότερα κ.λπ.).

2. S. Freud, *Sammlung kleiner Schriften zur Neurosenlehre* («Συλλογή μικρών δοκιμίων σχετικών μέ τή θεωρία τών νευρώσεων») Βιέννη 1906, G. W., I.

τας γιά τή γέννηση καί τήν ανάπτυξη τών νευρώσεων. Παράλληλα τονίζει ότι ή άστική σεξουαλική της εποχής του, πού τυπικά δέν έχει αλλάξει καθόλου, έχοντας περιορίσει στό ελάχιστο τήν ικανοποίηση τών σεξουαλικών όρμών, καί επιτρέποντάς τήν μόνο γιά τίς ανάγκες της αναπαραγωγικής διαδικασίας, συντελεί καί ή ίδια στην ανάπτυξη τών ψυχικών παθήσεων. Γιατί, ενώ οί άνθρωποι είναι τόσο διαφοροποιημένοι από πλεώρας ψυχοσύνθεσης ή «πολιτισμένη» ήθικη μας απαιτεί πανομοιότυπη σεξουαλική συμπεριφορά άπ' όλους, πού δέν ανταποκρίνεται στην ιδιαίτερη ψυχοσύνθεση του καθενός καί στην ένταση τών σεξουαλικών του όρμών. Τό καταφύγιο τών άπονημένων όρμών είτε στίς παρακαμπτήριους της «διπλής ήθικης», είτε στή νεύρωση, είναι μοιραία συνέπεια. Καί πάνω της εδράζεται όλο τό ήθικό καί συναισθηματικό οικοδόμημα του πολιτισμού μας.

Δέν διατεινόμαστε βέβαια ότι μέ τή δημοσίευση αύτου του κειμένου καλύπτουμε τό κενό πού υπάρχει στίς ψυχαναλυτικές μελέτες. Ίσως, όμως, αυτές οί λίγες σελίδες βοηθήσουν στό νά έπισημανθεί, όχι βέβαια από τούς ειδικούς — πού τό γνωρίζουν πολύ καλά — αλλά από τό ευρύτερο άναγνωστικό κοινό ή άναπηρία γιά τήν όποία μιλήσαμε.

Γιά τόν ίδιο σκοπό, άλλωστε, προσθέτουμε ένα πίνακα μέ τά μεταφρασμένα έργα του Φρόυντ στα έλληνικά πού δείχνει πόσο λίγο μπορεί ό Έλληνας άναγνώστης νά μελετήσει τό έργο του μεγάλου στοχαστή καί έπιστήμονα. Βέβαια, οί μεταφράσεις αυτές δέν άπευθύνονται στόν ειδικό, τό γνώστη της ψυχανάλυσης, πού θά άναζητήσει τήν έννημέρωσή του σέ ξενόγλωσσες έκδόσεις γιατί έχει τή σχετική δυνατότητα. Οί μεταφράσεις αυτές άπευθύνονται στό ευρύ άναγνωστικό κοινό, τό όποιο άντιμετωπίζει τήν άκόλουθη κατάσταση: κείμενα κατακερματισμένα, συχνά κακομεταφρασμένα, χωρίς τούς άναγκαίους συμπληρωματικούς ύπομνηματισμούς καί διευκρινίσεις γιά τόν Έλληνα άναγνώστη, άναρχία στην άπόδοση τών ψυχαναλυτικών όρων, π.χ. γιά τήν ίδια έννοια ή όρο, από μεταφραστική σέ μεταφραστική καί από έκδοση σέ έκδοση, προτείνονται τέσσερις ή καί πέντε άποδόσεις. Είναι φυσικό λοιπόν ένα σχετικό πελάγωμα του άμύητου.

Υποθέτουμε ότι ό πίνακας τών μεταφράσεων του Φρόυντ πού δίνουμε δέν είναι πλήρης. Είναι σίγουρο ότι υπάρχουν έλλείψεις. Άλλά ούτε οί βιβλιοθήκες διαθέτουν τό σύνολο τών μεταφράσεων του Φρόυντ, ούτε μιά έρευνα στα έκδοτικά

μπορέσει να μās δώσει ικανοποιητικά αποτελέσματα, ούτε έχουμε υπόψη μας κάποια βιβλιογράφηση που θα μπορούσε να μās βοηθήσει. Μιά πρόσθετη δυσκολία προέρχεται από το γεγονός ότι συχνά δεν αναφέρεται ο χρόνος έκδοσης, ούτε ο ακριβής τίτλος του πρωτοτύπου ή η ξενόγλωσση συλλογή από την οποία έχει γίνει ή επιλογή. Μερικές φορές δεν αναφέρεται ούτε ο μεταφραστής. 'Ας σημειωθεί ότι οι πιο σημαντικές μεταφραστικές προσπάθειες έχουν πραγματοποιηθεί από τις εκδόσεις «Γκοβόστη» και τό έκδοτικό «Α. Καραβίας», με κύριο μεταφραστή και σχολιαστή τόν Κ.Α. Μερναίο. Τό 1963 «'Η Πανεκδοτική» ἀνήγγειλε τή σταδιακή έκδοση τών «'Απάντων» του Φρόυντ και ως τό 1977 εξέδωσε 17 τόμους. Πληροφορούμαστε επίσης ότι οι εκδόσεις «Γκοβόστη» ετομάζουν τήν έκδοση απάντων του Φρόυντ σε 16 τόμους.

Γιά τήν καλύτερη κατανόηση τών κειμένων του Φρόυντ προσθέσαμε επεξηγήσεις μερικών βασικών ψυχαναλυτικών όρων που μεταφράστηκαν από τό «Vocabulaire de la Psychanalyse» τών Laplanche και Pontalis, (ed. PUF, Paris 1973).

Δημήτρης Ν. Πλουμπίδης

είκόνα που μās προσφέρει, δίνει άμέσως τό δικαίωμα να συμπεράνουμε τήν ιδιαίτερη σεξουαλική αιτιολογία της. 'Αντίθετα, ανάμεσα στη μορφή που παίρνει αυτή ή νευρική άσθένεια και στις άλλες νοσηρές επιδράσεις του πολιτισμού, τίς όποιες πολλοί συγγραφείς θεωρούν υπεύθυνες γιά τήν πάθηση, δεν υπάρχει μία κανονική και τής αυτής τάξης αντιστοιχία. Μπορούμε, λοιπόν, να δηλώσουμε ότι ό σεξουαλικός παράγοντας είναι τό κύριο αίτιο τών καθαυτό νευρώσεων.

Στίς ψυχονευρώσεις ή επίδραση τής κληρονομικότητας είναι πιο σημαντική και τά αίτιά τους λιγότερο διάφανα. 'Ωστόσο, μία ιδιαίτερη μέθοδος έρευνας, γνωστή με τό όνομα ψυχανάλυση, επέτρεψε να αναγνωρίσουμε ότι τά συμπτώματα τών σχετικών διαταραχών (ύστερία, ψυχαναγκαστική νευρώση κ.λπ.) είναι ψυχογενή και εξαρτώνται από τή δραστηριότητα συμπλεγμάτων άσυνειδήτων παραστάσεων (άπωθημένων). 'Η ψυχανάλυση μās γνώρισε ακόμη τά ίδια τά άσυνείδητα συμπλέγματα και έδειξε ότι έχουν σεξουαλικό περιεχόμενο: πηγάζουν από τίς σεξουαλικές ανάγκες άνικανοποίητων ατόμων και αντιπροσωπεύουν γι' αυτά ένα είδος ύποκατάστατου τής ικανοποίησης. 'Οφείλουμε, λοιπόν, να αναζητήσουμε τίς παθογόνες αιτίες τών ψυχονευρώσεων σε όλους τούς βλαπτικούς γιά τήν σεξουαλική ζωή παράγοντες, σε όλους τούς παράγοντες που καταπιέζουν τή δραστηριότητά της και μετατοπίζουν τούς στόχους της. Τέλος, ή άξία τής θεωρητικής διάκρισης σε τοξικές νευρώσεις και ψυχονευρώσεις δεν άναιρείται από τό γεγονός ότι στους περισσότερους νευροπαθείς διαπιστώνουμε διαταραχές που έχουν και τή μία και τήν άλλη καταγωγή.

... 'Ο πολιτισμός έχει οίκοδομηθεί πάνω στην καταπίεση τών όρμών

Τώρα, όποιος είναι έτοιμος να άνιχνεύσει μαζί μου τήν αιτιολογία τών νευρικών παθήσεων με βάση τίς νοσηρές επιδράσεις πάνω στη σεξουαλική ζωή, άς λάβει τόν κόπο να παρακολουθήσει τίς ακόλουθες εξηγήσεις που προορίζονται να εντάξουν τήν ανάπτυξη τής νευρικής πάθησης σε ένα γενικότερο πλαίσιο.

Πολύ γενικά, βέβαια, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ό πολιτισμός μας έχει οίκοδομηθεί πάνω στην καταπίεση τών όρμών. Κάθε άτομο έχει εκχωρήσει ένα κομμάτι του είναι του, τής κυρίαρχης εξουσίας του, τών επιθετικών και εκδικητικών τάσεων τής προσωπικότητάς του. Χάρη σ' αυτές τίς συμβολές δημιουργείται ή κοινή πολιτισμική μας περιουσία ύλικών και άυλων αγαθών. Καί, εκτός από τήν πίεση τής ίδιας τής ζωής, τό οικογενειακό αισθήματα που προέρχονται από τόν έρωτισμό, ώθούν τό κάθε άτομο ξεχωριστά σ' αυτή τήν εκχώρηση που πραγματοποιείται κατά τή μακρόχρονη ανάπτυξη του πολιτισμού. 'Η θρησκεία, με τή σειρά της, καθάγισε τίς επιμέρους προόδους: τό τμήμα από τήν ικανοποίηση τής όρμης, που ό άνθρωπος θυσίαζε, άφιερωνόταν στη θεότητα. Γι' αυτό, ή κοινή περιουσία, που άποκτήθηκε μ' αυτό τόν τρόπο, άνακηρύχτηκε «ιερή». 'Οποιος όμως, έξ αιτίας τής άκαμπτής ψυχοσύνθεσής του, δεν μπορούσε να συγκρατήσει τίς όρμες του και έρχόταν σ' αντίθεση με τήν κοινωνία, θεωρούνταν «έγκληματικό στοιχείο», «εκτός νόμου» (outlaw), έξόν κι άν, χάρη στην κοινωνική του θέση και τίς εξαιρετικές του ικανότητες, κατάφερνε να επιβληθεί σαν «μεγάλος άνδρας», σαν «ήρωας».

Είναι πιθανό ότι ή σεξουαλική όρμη, ή μάλλον οι σεξουαλικές όρμες (γιατί ή αναλυτική έρευνα μās μαθαίνει ότι ή σεξουαλική όρμη είναι σύνθεση πολλών επιμέρους όρμών), είναι περισσότερο τελειοποιημένη στον άνθρωπο άπ' όσο στα περισσότερα άνώτερα ζώα. Πάντως στον άνθρωπο, ή σεξουαλική όρμη είναι πιο σταθερή γιατί έχει σχεδόν ολοκληρωτικά κατανικήσει τήν περιοδικότητα, με τήν όποία φαίνεται συνδεμένη στα ζώα. 'Εξάλλου, στη διάθεση τής πολιτισμικής εργασίας θέτει μία εξαιρετική ποσότητα δυνάμεων και τούτο, άναμφίβολα, έξ αιτίας τής ιδιαίτερα τονισμένης ιδιότητάς της να μετατοπίζει τό στόχο της χωρίς να χάνει σε ένταση.

'Ονομάζουμε ικανότητα *εξιδανίκευσης* τήν ικανότητα άλλαγής του στόχου, που άρχικά ήταν σεξουαλικός, με ένα άλλον που, άν και ψυχολογικά συγγενής του, δεν είναι πιά σεξουαλικός. 'Η σεξουαλική όρμη, εκτός από τήν ικανότητά της να μετατοπίζεται, ικανότητα στην όποία ένυπάρχει ή πολιτισμική της άξία, συχνά ύφίσταται ένα είδος προσήλωσης, ιδιαίτερα επίμονης, που τήν καθιστά μη χρησιμοποιήσιμη και, ανάλογα με τίς περιστάσεις, εκφυλίζεται σ' αυτό που όνομάζουμε άνωμαλία. 'Η άρχική δύναμη τής σεξουαλικής όρμης είναι πιθανώς λιγότερο ή περισσότερο έντονη ανάλογα με τό άτομο: τό ποσό που άφιερώνει στην εξιδανίκευση είναι άσφαλώς μεταβλητό. Νομίζουμε δέ ότι ή έμφυτη ιδιοσυστασία του κάθε ατόμου είναι εκείνη που άποφασίζει καταρχήν γιά τήν ποσότητα σεξουαλικής όρμης που θα μπόρέσει να εξιδανικευτεί και να χρησιμοποιηθεί.

Επιπλέον ή ζωή και ή πνευματική επίδραση, πού άσκειται στό νοητικό μηχανισμό, πετυχαίνουν νά προμηθεύσουν στην έξιδανίκευση μιά νέα ποσότητα ενέργειας.

Η διαδικασία μετατόπισης, άσφαλώς, δέν μπορεί νά συνεχιστεί έπ' άόριστον, όπως δέν μπορεί νά διαιωνιστεί και ή μετατροπή της θερμότητας σέ μηχανική ενέργεια στίς μηχανές μας. Όστόσο, φαίνεται ότι μιά κάποια δόση άμεσης σεξουαλικής ίκανοποίησης είναι άπαραίτητη στίς περισσότερες περιπτώσεις ψυχικής όργάνωσης. Άν όμως παρά ταύτα ύπάρξει στέρση αυτής της δόσης, πού είναι μεταβλητή ανάλογα μέ τά άτομα, έπακολουθεί ένα αίσθημα τιμωρίας, τό όποιο εξαιτίας της νόσηρότητάς του για τη σεξουαλική λειτουργία και εξαιτίας του ύποκειμε κοῦ χαρακτήρα δυσαρέσκειας πού έχει, θά πρέπει νά τό κατατάξουμε στό χώρο τών παθολογικών καταστάσεων.

Εάν θεωρήσουμε ότι ή σεξουαλική όρμη τών ανθρώπων άρχικά δέν σκοπεύει νά έξυπηρετήσει την άναπαραγωγή, αλλά, στόχο έχει όρισμένους τρόπους νά πετύχει την ήδονή³, τότε, μάς άνοίγονται πολύ ευρύτερες προοπτικές για την έρευνα.

Η σεξουαλική όρμη έμφανίζεται στην παιδική ηλικία και πραγματοποιεί τό σκοπό της, δηλαδή την ήδονή, όχι μόνο μέ τά γεννητικά όργανα αλλά και μέ άλλα σημεία του σώματος (έρωτογόνες ζώνες). Μ' αυτό τον τρόπο τό παιδί μπορεί νά άρνηθεί κάθε τί πού δέν είναι σχετικό μ' αυτά τά ευχάριστα πράγματα. Αυτό τό στάδιο όνομάζεται *στάδιο αυτόερωτισμού* τό όποιο μέ την άγωγή θά πρέπει νά χαλιναγωγηθεί, γιατί ή παράτασή του θά καθιστούσε τη σεξουαλική όρμη άνεξέλεγκτη και μή χρησιμοποιήσιμη στην ώριμη ηλικία. Η άνάπτυξη λοιπόν της σεξουαλικής όρμης πάει από τον αυτόερωτισμό στον έρωτα του άντικειμένου και περνάει από τη φάση της άυτονομίας τών έρωτογόνων ζωνών στη φάση όπου τά πρωτεία κατέχουν τά γεννητικά όργανα, τά όποια θά έξυπηρετήσουν την άναπαραγωγή. Στο διάστημα πού άναπτύσσεται ή σεξουαλική όρμη, μέρος της διέγερσης, πού δημιουργεί τό ίδιο τό σώμα, άναστέλλεται ως άχρηστο για τη λειτουργία της άναπαραγωγής και, στην καλύτερη περίπτωση, προορίζεται για τη λειτουργία της έξιδανίκευσης. Οί χρησιμοποιήσιμες για τό πολιτιστικό έργο δυνάμεις, κατά τό μεγαλύτερο μέρος, κερδίζονται μέ την καταστολή όρισμένων στοιχείων της σεξουαλικής διέγερσης πού όνομάζουμε *διεστραμμένα*.

Τά τρία στάδια άνάπτυξης της σεξουαλικής όρμης

Αναφερόμενοι, λοιπόν, στην ίστορία της εξέλιξης της σεξουαλικής όρμης θά μπορούσαμε νά διακρίνουμε τρία στάδια: ένα πρώτο όπου ή δραστηριότητα της σεξουαλικής όρμης, άνεξάρτητα άκόμη και από τούς στόχους της άναπαραγωγής, είναι ελεύθερη· τό δεύτερο στάδιο όπου τά πάντα στη σεξουαλική όρμη καταπιέζονται

Ελληνική Έταιρεία Ψυχαναλυτικής Ψυχοθεραπείας

Τό Δεκέμβριο του 1977 ιδρύθηκε ή «Ελληνική Έταιρεία Ψυχαναλυτικής Ψυχοθεραπείας». Τήν πρωτοβουλία είχαν οί ψυχίατροι — ψυχαναλυτές κ.κ. Ματθαίος Γιωσαφάτ, Άνδρέας Γιαννακούλας, Γιάννης Τσιάντης, Παναγιώτης Σακελλαρόπουλος και Άθηνά Άλεξανδρή, μέλη της Διεθνούς Ψυχαναλυτικής Έταιρίας ή της Βρετανικής Έταιρίας Ψυχαναλυτικής Ψυχοθεραπείας.

Ηδη ή έταιρία έθεσε σέ έφαρμογή ένα πρόγραμμα συστηματικής εκπαίδευσης όρισμένου άριθμού ψυχοθεραπευτών διάρκειας 3-4 έτών πού περιλαμβάνει προσωπική ψυχανάλυση τών εκπαιδευομένων ψυχοθεραπευτών, θεωρητικά και κλινικά μαθήματα ψυχοθεραπείας, τέλος, έποπτεία τών νέων ψυχοθεραπευτών. Στο πρόγραμμα επίσης της Έταιρίας προβλέπονται σεμινάρια ψυχοδυναμικής και ψυχοθεραπείας διάρκειας 1 έως 2 έτών για την έπιμόρφωση ψυχιάτρων και συμπληρωματικές δραστηριότητες μέ διαλέξεις συνέδρια κ.λπ. πού θά άπευθύνονται στό ευρύτερο, ιατρικό κυρίως κοινό.

3. S. Freud, *Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie*, 1905, G. W., I.

4. Βλ. σημ. 1 του παρόντος (Σ.τ.Μ.).

εκτός και αν κάτι χρησιμεύει για την αναπαραγωγή και ένα τρίτο στάδιο όπου η θεμιτή αναπαραγωγή είναι ο μόνος επιτρεπτός σκοπός. Αυτό το τρίτο στάδιο αντιστοιχεί στη σημερινή μας «πολιτισμένη» σεξουαλική ήθικη.

Εάν τώρα πάρουμε το δεύτερο στάδιο σαν επίπεδο αναφοράς για την έρευνά μας θα διαπιστώσουμε ότι, για οργανωτικούς λόγους, ένας όρισμένος αριθμός ανθρώπων δεν ικανοποιούνται. Για πάρα πολλά άτομα, αυτό που αναφέραμε πιο πάνω σχετικά με την ανάπτυξη της σεξουαλικής όρμης, που ξεκινάει από τον αυτοερωτισμό και τείνει προς τον έρωτα του αντικειμένου με σκοπό τη συγκέντρωση στα γεννητικά όργανα, γίνεται με τρόπο ανεπαρκή και όχι αρκετά αποτελεσματικό. Εξετάζοντας δε τις διαταραχές που εμφανίζονται κατά την ανάπτυξη της σεξουαλικής όρμης διαπιστώνουμε δύο τρόπους παρέκκλισης από τη φυσιολογική σεξουαλικότητα, δηλαδή τη σεξουαλικότητα που μπορεί να χρησιμεύσει για την ανάπτυξη του πολιτισμού. Έπιπλέον, οι παρεκκλίσεις αυτές συμπεριφέρονται ή μάς σε σχέση με την άλλη όπως το θετικό απέναντι στο άρνητικό. Και αν εξαιρέσουμε τα άτομα τα έφοδιασμένα με υπερέντοντες σεξουαλικές όρμες που δεν μπορούν να συγκρατηθούν, οι δύο τρόποι παρέκκλισης από τη φυσιολογική σεξουαλικότητα είναι οι ακόλουθοι: διάφορα είδη διεστραμμένων (pervers) στα όποια, μιά παιδική προσήλωση σε κάποιο πρόσκαιρο σεξουαλικό στόχο στάθηκε εμπόδιο στο να δοθούν τα πρωτεία στην αναπαραγωγική λειτουργία. Η άλλη περίπτωση είναι οι *όμοφυλόφιλοι* ή οι *διεστραμμένοι* (invertis) στους οποίους η σεξουαλική στοχοθεσία λοξοδρόμησε από το αντίθετο φύλο, αν και ο τρόπος με τον οποίο πραγματοποιείται αυτό το λοξοδρόμημα δεν έχει ακόμη διευκρινιστεί. Αν η νοσηρότητα αυτών των δύο μορφών ανάπτυξης είναι πιο περιορισμένη απ' όσο θα περιμέναμε, πρέπει να αποδώσουμε αυτήν την ευελξία στη σύνθετη συγκρότηση της σεξουαλικής όρμης που επιτρέπει στη σεξουαλική ζωή να πάρει τελικά μορφή χρησιμοποιήσιμη, αν και μία ή και περισσότερες συνιστώσες της βασικής ενόρμησης έχουν κατά την ανάπτυξη της αποκλειστεί. Η ιδιάζουσα ψυχοσύνθεση των ομοφυλοφίλων και των ατόμων που κατέχονται από κάποια διαστροφή ξεχωρίζει πολύ συχνά από το γεγονός ότι η σεξουαλική τους όρμη είναι ιδιαίτερα πρόσφορη για την πολιτιστική εξιδανίκευση.

Εφόσον λοιπόν οι διαστροφές και η ομοφυλοφιλία μορφοποιούνται με περισσότερη ένταση και κυρίως με τρόπο αποκλειστικό, όσοι προσβάλλονται απ' αυτές, αποβαίνουν κοινωνικά άχρησιμοποίητοι και δυστυχείς, πράγμα που μās υποχρεώνει να αναγνωρίσουμε ότι, ακόμη και ως προς τις πολιτιστικές απαιτήσεις του δεύτερου σταδίου, υπάρχει μιά πηγή δυστυχίας για ένα όρισμένο τμήμα της ανθρωπότητας. Η μοίρα αυτών των ανθρώπων που λόγω ψυχοσύνθεσης διαφέρουν από τους άλλους είναι ποικιλόμορφη: ποικίλλει ανάλογα με το αν έχουν κληρονομήσει ισχυρή ή αδύνατη σεξουαλική όρμη. Στην τελευταία περίπτωση, όταν δηλαδή η σεξουαλική όρμη γενικά είναι αδύνατη, οι διεστραμμένοι κατορθώνουν να καταστείλουν τελείως τις τάσεις τους που θα τους έθεταν αντιμέτωπους προς τις ήθικες απαιτήσεις του πολιτιστικού μας σταδίου. Αλλά κάτι

τέτοιο μοιάζει να είναι, θεωρητικά, ή μόνη τους επιτυχής επίδοση, μιά και, για να καταστείλουν τις σεξουαλικές όρμες τους, χρησιμοποιούν δυνάμεις που διαφορετικά θα τις έθεταν στην ύπηρεσία των πολιτιστικών έργων. Τα άτομα αυτά είναι συγχρόνως συγκαταμένα απέναντι στον εαυτό τους και παραλυμένα προς τα έξω. Τους συμβαίνει αυτό που θα δείξουμε πιο κάτω σε σχέση με την εγκράτεια που απαιτεί το τρίτο στάδιο του πολιτισμού από άνδρες και γυναίκες.

Όταν ή σεξουαλική όρμη είναι πιο έντονη, και μολονότι διεστραμμένη, υπάρχουν δύο πιθανές εκβάσεις: στην πρώτη, που δεν θα μās απασχολήσει εδώ, οι άνθρωποι παραμένουν πάντα διεστραμμένοι και είναι υποχρεωμένοι να υποστούν τις συνέπειες της παρέκκλισής τους. Υπάρχει και ή δεύτερη περίπτωση, ασύγκριτα πιο ενδιαφέρουσα: όταν κάτω από την επίδραση της ανατροφής και των κοινωνικών απαιτήσεων όρισμένα άτομα πετυχαίνουν μιά σχετική καταστολή των διεστραμμένων όρμων τους. Πρόκειται για είδος καταστολής αλλά μιάς καταστολής που δεν ισχύει με την κυριολεξία του όρου· θα τη χαρακτηρίζαμε καλύτερα ονομάζοντάς την *αποτυχημένη καταστολή*. Σ' αυτή την περίπτωση, είναι αλήθεια, οι σεξουαλικές όρμες δεν εξωτερικεύονται σαν τέτοιες — και σ' αυτό συνίσταται ή επιτυχία — αλλά εξωτερικεύονται με άλλους τρόπους που είναι εξίσου νοσηροί για το άτομο και τό κάνουν τόσο άχρηστο για την κοινωνία όσο θα τό έκανε και ή αυτούσια ικανοποίηση των όρμων που καταπείσθηκαν. Και εδώ ακριβώς βρίσκεται ή αποτυχία αυτής της διαδικασίας που μακροπρόθεσμα εξισορροπεί και με τό παραπάνω τις επιτυχίες της. Τα φαινόμενα υποκατάστασης που εμφανίζονται εδώ ως συνέπεια της καταπίεσης της όρμης, συνιστούν αυτό που περιγράφουμε ως νευρική πάθηση, και ειδικότερα ως ψυχο-νεύρωση (βλέπε στην αρχή του παρόντος). Οι νευρωτικοί είναι άνθρωποι της ακόλουθης κατηγορίας: έχοντας μιά ψυχοσύνθεση άτιθαση, κάτω από την επίδραση των πολιτιστικών απαιτήσεων, καταπνέζουν πολύ επιφανειακά τις όρμες τους και διαρκώς αποτυχαίνουν.

ο σεξουαλικός παράγοντας είναι ή κύρια αίτια των καθαυτό νευρώσεων

Γι' αυτό, με τά πολιτιστικά έργα θα συνδεθούν μόνο χάρη σε μιά τεράστια καταβολή δυνάμεων που με τη σειρά της θα φέρει μεγάλη έσωτερική αποπτώχευση: κάποια στιγμή είναι υποχρεωμένοι να σταματήσουν γιατί άρρωσταίνουν. Περιέγραψα τις νευρώσεις ως τό «άρνητικό» των διαστροφών. Κι αυτό γιατί στίς νευρώσεις οι διεστραμμένες παρορμήσεις, αφού άπωθηθούν, εξωτερικεύονται με βάση τό νοητικό άσυνείδητο μιά και περιέχουν σε «άπωθημένη» κατάσταση τις ίδιες τάσεις με τούς ένεργητικά διεστραμμένους.

Ἡ πείρα μᾶς λέει ὅτι γιὰ τοὺς περισσότερους ἀνθρώπους ὑπάρχει ἓνα ὄριο πέραν τοῦ ὁποίου ἡ ψυχροσύνησὶν τοὺς δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἀκολουθήσουν τὶς ἐπιταγὰς τοῦ πολιτισμοῦ. Ὅλοι ὅσοι θέλουν νὰ εἶναι πρὸς εὐγενεῖς ἀπ' ὅσο ἐπιτρέπει ἡ ψυχικὴ τους διάπλαση ὑποκύπτουν στὴ νευρώση. Ἄν τοὺς εἶχε μείνει ἡ δυνατότητα νὰ εἶναι χειρότεροι, θὰ εἶχαν βρεῖ καλύτερα τὸν ἑαυτὸν τους. Τὴν ἰδέα ὅτι διαστροφή καὶ νευρώση συμπεριφέρονται ἢ μία πρὸς τὴν ἄλλη σὰν ἀρνητικὸ πρὸς θετικὸ ἐπιβεβαιώνει, χωρὶς διφορούμενα, ἡ παρατήρηση ἀτόμων πού ἀνήκουν στὴν ἴδια γενιά. Πολύ συχνά, σὲ ἀδελφούς καὶ ἀδελφές, ὁ ἀδελφός εἶναι σεξουαλικά διεστραμμένος, ἐνῶ ἡ ἀδελφή, πού σὰν γυναῖκα ἔχει ἀσθενέστερες ὁρμές, εἶναι νευρωτική. Ὡστόσο τὰ συμπτώματα τῆς ἀδελφῆς ἐκφράζουν τὶς ἴδιες τάσεις μὲ τὶς διαστροφές τοῦ σεξουαλικά ἐνεργοῦ ἀδελφοῦ της. Συνεπῶς σὲ πολλές οἰκογένειες οἱ μὲν ἄνδρες εἶναι, γενικά, ὑγιεῖς ἀλλὰ ἀνήθικοι, σὲ σημεῖο κοινωνικά ἀνεπιθύμητο, οἱ δὲ γυναῖκες εὐγενικές καὶ ὑπερεκλεπτοσμένες ἀλλὰ βαθιὰ νευροπαθεῖς.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ συναντᾶμε μιά ἀπὸ τὶς κραυγαλέες ἀδικίες τῆς κοινωνίας μας: τὸ πολιτιστικὸ στάνταρντ ἀπαιτεῖ πανομοιότυπη σεξουαλικὴ συμπεριφορά ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῇ στιγμῇ πού ὀρισμένοι, χάρις στὴν ψυχροσύνησὶν τους, τὸ πετυχαίνουν χωρὶς κόπο ἐνῶ ἄλλοι ἀποβάλλονται στὶς πιὸ βαριές ψυχικὲς θυσίες. Πρόκειται γιὰ ἀδικία πού συνήθως ξεπερνιέται μὲ τὸ νὰ μὴ ἀκολουθεῖ κανεὶς τὶς ἠθικὲς ἐντολές.

Τὸ πρόβλημα τῆς ἐγκράτειας

Μέχρι ἐδῶ πήραμε γιὰ βάση τὶς ἐπιταγὰς αὐτοῦ πού ὑποθέτουμε ὅτι εἶναι τὸ δευτέρου στάδιο τοῦ πολιτισμοῦ. Στὸ στάδιο αὐτὸ ἀποδοκιμάζεται κάθε σεξουαλικὴ δραστηριότητα δὴθεν διεστραμμένη ἐνῶ, ἀντίθετα, ἡ σεξουαλικὴ συναλλαγή πού ὀνομάζεται ὁμαλὴ παραμένει ἐλεύθερη· εἶδαμε ἀκόμη ὅτι καὶ ὡς πρὸς τὴν κατανομή τῆς ἐλευθερίας — σεξουαλικοῦ περιορισμοῦ ὀρισμένα ἄτομα ἀποβάλλονται ὡς διεστραμμένα, ἐνῶ ἄλλα, πού προσπαθοῦν νὰ μὴν εἶναι διεστραμμένα ἂν καὶ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐξαιτίας τῆς ψυχροσύνησὶν τους, ὠθοῦνται πρὸς τὴν νευρική πάθηση. Εἶναι εὐκόλο νὰ μαντέψουμε αὐτὸ πού θὰ συμβεῖ ἐάν περιοριστεῖ περισσότερο ἡ σεξουαλικὴ ἐλευθερία, ἂν αὐξήσουμε τὶς πολιτιστικὲς ἀπαιτήσεις στὸ ἐπίπεδο τοῦ τρίτου σταδίου, ἐάν ἀποδοκιμάσουμε δηλαδή κάθε σεξουαλικὴ δραστηριότητα πού δὲν ἀσκεῖται στὰ ὅρια τοῦ νόμιμου γάμου. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἰσχυρῶν προσώπων πού ἀντιτίθενται ἀνοιχτὰ στὶς πολιτιστικὲς ἀπαιτήσεις θὰ αὐξηθεῖ σημαντικά. Ἀλλὰ τὸ ἴδιο θὰ συμβεῖ καὶ μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀδύνατων ἀτόμων πού ὅταν βρεθοῦν στὴ μάχη, ἀνάμεσα στὴν ὄθηση τῶν πολιτιστικῶν ἐπιδράσεων καὶ τὶς ἀντιστάσεις τῆς ψυχροσύνησὶν τους, δραπετεύουν πρὸς τὴν νευρωτικὴ πάθηση.

Ἄς προσπαθήσουμε τώρα νὰ ἀπαντήσουμε σὲ τρία ἐρωτήματα πού ἀνακύπτουν ἐδῶ:

1. Ποιά καθήκοντα ἐπιβάλλουν στὸ ἄτομο οἱ πολιτιστικὲς ἀπαιτήσεις τοῦ τρίτου σταδίου;

2. Ἡ ἐπιτρεπόμενη σεξουαλικὴ ἱκανοποίηση εἶναι ἱκανὴ νὰ προσφέρει μιά παραδεκτὴ ἀποζημίωση γιὰ τὶς

ἐκχωρήσεις πού, ἄλλωστε, εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ κάνουμε;

3. Ποιὲς εἶναι οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στὶς πιθανὲς βλάβες πού προκαλοῦν αὐτές οἱ ἐκχωρήσεις καὶ στὴν πολιτιστικὴ τους ἐκμετάλλευση;

Ἡ ἀπάντηση στὴν πρώτη ἐρώτηση ἀγγίζει ἓνα πρόβλημα, πού συχνά ἐξετάζεται καὶ πού δὲν θὰ ἐξαντλήσουμε ἐδῶ: τὸ πρόβλημα τῆς σεξουαλικῆς ἐγκράτειας. Τὸ τρίτο στάδιο τοῦ πολιτισμοῦ ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὰ συγκεκριμένα ἄτομα καὶ τῶν δύο φύλων τὴν ἀποχή ὡς τὸ γάμο καὶ τὴν ἀποχή διὰ βίου ἀπὸ τὰ ἄτομα πού δὲν θὰ παντρευτοῦν νόμιμα. Οἱ κρατικὲς ἀρχές, φυσικά, βεβαιώνουν ὅτι ἡ σεξουαλικὴ ἀποχή δὲν εἶναι νοσηρὴ οὔτε δύσκολη. Τὸ ἴδιο ἰσχυρίζονται καὶ πολλοὶ γιατροί. Ὡστόσο, ὅς μᾶς ἐπιτραπεί νὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι ἡ προσπάθεια νὰ τιθασεῖται μιά παρόρμηση, τόσο ἰσχυρὴ ὅσο ἡ σεξουαλικὴ ὁρμή, χωρὶς νὰ ἱκανοποιηθεῖ, μπορεῖ νὰ ἀπαιτήσῃ ὅλες τὶς δυνάμεις ἐνὸς ἀνθρώπινου ὄντος. Μόνο μιά πολὺ μικρὴ μειοψηφία καταφέρνει νὰ τιθασεῖ τὶς σεξουαλικὲς ὁρμές, μὲ τὴν ἐξιδανίκευση, καὶ τὴν παροχέτευση δυνάμεων ἀπὸ σεξουαλικούς σὲ πιὸ ἐξευγενισμένους πολιτιστικὰ στόχους. Καὶ αὐτὸ μὲ τρόπο ἀσυνεχῆ, καὶ πολὺ πιὸ δύσκολα στὴν περίοδο τῆς νεανικῆς ἀλκῆς. Ἀπὸ τοὺς ἄλλους, οἱ πολλοὶ γίνονται νευρωτικοὶ ἢ παθαίνουν κάποια ζημιὰ. Ἡ πείρα δείχνει ὅτι οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πού συγκροτοῦν τὴν κοινωνία μας, δὲν εἶναι ἱκανοὶ γιὰ τὸ καθήκον τῆς ἐγκράτειας. Ἐτσι, ὁποῖος θὰ ἀρρώσταινε μὲ τὸν παραμικρὸ σεξουαλικὸ περιορισμὸ θὰ ἀρρωστήσει ἐξίσου, μάλιστα νωρίτερα καὶ βαρύτερα, ἂν γενικά δὲν ἀντέχει τὶς ἀπαιτήσεις τῆς σεξουαλικῆς ἠθικῆς τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ. Στὴν πραγματικότητα, ὅταν ἀπειλεῖται ἡ φυσιολογικὴ σεξουαλικὴ τάση ἀπὸ διαταραχές τῆς ἀνάπτυξης ἢ ἀπὸ ἐλαττωματικὴ ψυχροσύνησὶν, καλύτερο φάρμακο δὲν ξέρομε ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν σεξουαλικὴ ἱκανοποίηση. Ὅσο περισσότερο ἓνα ἄτομο ἔχει προδιάθεση γιὰ τὴν νευρώση τόσο λιγότερο ἀνέχεται τὴν ἀποχή. Οἱ ἐπιμέρους ὁρμές πού ἔχουν ἀφαιρεθεῖ ἀπὸ τὴν φυσιολογικὴ ἀνάπτυξη, μὲ τὴν ἔννοια πού πιὸ πάνω ἀναφέραμε, στὴ συνέχεια πολὺ

**...σὲ πολλές οἰκογένειες οἱ μὲν ἄνδρες
εἶναι γενικά ὑγιεῖς ἀλλὰ ἀνήθικοι, σὲ
σημεῖο κοινωνικά ἀνεπιθύμητο,
οἱ δὲ γυναῖκες εὐγενικές καὶ
ὑπερεκλεπτοσμένες ἀλλὰ βαριὰ νευροπαθεῖς**

δύσκολα μποροῦν νὰ συγκρατηθοῦν. Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους πού, στὶς δοσμένες συνθήκες καὶ ἀπαιτήσεις τοῦ δευτέρου σταδίου τοῦ πολιτισμοῦ θὰ μποροῦσαν νὰ εἶναι ὑγιεῖς, θὰ ὑποκύψουν στὴ νευρώση. Γιατὶ ἡ ψυχικὴ ἀξία τῆς σεξουαλικῆς ἱκανοποίησης αὐξάνεται ὅσο μεγαλώνει ἡ στέρησή της. Ἡ λίμπιντο σὲ κατάσταση στασιμότητος εἶναι σὲ θέση νὰ ἀνιχνεύσῃ τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο εὐαίσθητο σημεῖο πού σπάνια λείπουν ἀπὸ τὴν δομὴ τῆς *vita sexualis*, νὰ διεισδύσῃ σ' αὐτὰ γιὰ νὰ πετύχει μιά ὑποκατάστατη νευρωτικὴ

ικανοποίηση πού θα πάρει τη μορφή κάποιου παθολογικού συμπτώματος.

"Οποιος είναι σε θέση να αποδελτιώσει τις συνθήκες πού καθορίζουν το πώς κάποιος άρρωσταίνεται από νευρική πάθηση, πολύ γρήγορα πείθεται ότι η αύξηση των νευρικών άσθενειών στην κοινωνία μας προέρχεται από το πολλαπλασιασμό των σεξουαλικών περιορισμών.

Γάμος και νευρική πάθηση

Τά παραπάνω μās οδηγούν στο έρώτημα αν και κατά πόσο η σεξουαλική συναλλαγή στο νόμιμο γάμο μπορεί να προσφέρει πλέρια αποζημίωση για τον περιορισμό πού έχει υποστεί πολύ πριν από το γάμο. Πράγματι, διαθέτουμε ένα τόσο πλούσιο υλικό πού μās επιτρέπει να απαντήσουμε άρνητικά. Το υλικό αυτό οφείλουμε να δώσουμε μιά σύντομη περίληψη. "Ας θυμηθούμε, πρώτα απ' όλα, ότι η πολιτισμένη μας σεξουαλική ήθική περιορίζει τη σεξουαλική συναλλαγή ακόμη και μέσα στο πλαίσιο του έγγαμου βίου δεδομένου ότι επιβάλλει στους παντρεμένους την υποχρέωση να ικανοποιούνται με ένα αριθμό απογόνων, συνήθως πολύ περιορισμένο. Συνακόλουθα, στο πλαίσιο του έγγαμου βίου δεν υπάρχει ικανοποιητική σεξουαλική συναλλαγή παρά μόνο για όρισμένα χρόνια, κι ακόμη, πρέπει να αφαιρέσουμε το χρονικό διάστημα άποχής πού είναι αναγκαίο στη γυναίκα για λόγους υγιεινής. Μετά από τρία, τέσσερα ή πέντε χρόνια ο γάμος άποτυχαίνει όσον άφορα την υπόσχεση ικανοποίησης των σεξουαλικών αναγκών, γιατί όλα τα άντισυλληπτικά μέσα πού έχουν βρεθεί μέχρι σήμερα καταστρέφουν τη σεξουαλική ήδονή: διαταράσσουν την λεπτή ευαισθησία των δύο έρωτικών συντρεφών ή δρούν σάν νοσογόνοι παράγοντες άμεσα. "Ο φόβος των συνεπειών από τις σεξουαλικές σχέσεις περιορίζει, πρώτα απ' όλα, την άμοιβαία σωματική τρυφερότητα των δύο συζύγων και, στη συνέχεια, άμβλύνει την ήθική άφοσίωση πού θα έπαιρνε τη θέση του όρμητικού πάθους της άρχής. "Η πνευματική άπαγοήτευση και ή σωματική άποστέρηση, πού είναι ή μοίρα των περισσότερων γάμων, ξαναφέρνουν τους συζύγους στην πριν από το γάμο κατάσταση τους. Μόνο πού τώρα έχουν χάσει τις άυταπάτες τους: θα πρέπει πάλι να βρουν τη δύναμη να έλέγξουν και να στρέψουν άλλοι τη σεξουαλική τους όρμη. Και είναι άνώφελο να έρευνήσουμε μέχρι ποιο σημείο, ο ώριμος πιά αυτός άνθρωπος, πετυχαίνει στη νέα του προσπάθεια! "Η πείρα μās λέει ότι, σ' αυτές τις περιπτώσεις, χρησιμοποιούνται συχνά τα ψήγματα της σεξουαλικής έλευθερίας πού, σιωπηλά και με κρύα καρδιά, παραχωρεί ο δρακόντειος σεξουαλικός κώδικας. "Η «διπλή» σεξουαλική ήθική πού ισχύει για τους άνδρες, είναι ή καλύτερη όμολογία ότι ούτε ή ίδια ή κοινωνία, πού θέσπισε αυτές τις διατάξεις, πιστεύει πώς μπορεί να τις σεβαστεί.

Άλλά ή πείρα επίσης δείχνει ότι οι γυναίκες, στίς όποιες τό δώρο να έξιδανικεύουν τις σεξουαλικές τους όρμές έλαχε σε πολύ μικρότερη αναλογία απ' όσο στους άνδρες, και καθώς είναι οι φορείς των σεξουαλικών συμφερόντων της ανθρωπότητας, οι γυναίκες πού σίγουρα μπορούν να νοιώσουν ικανοποίηση με ένα μωρό

πού θα πάρει τη θέση του σεξουαλικού άντικειμένου αλλά, όστόσο, δεν μπορούν να βρουν ικανοποίηση σε ένα παιδί πού μεγαλώνει, οι γυναίκες, λέγω, άπαγορευμένες από τό γάμο, υποκύπτουν σε βαριές νευρώσεις πού σκοτεινιάζουν όλη τους τη ζωή. Στίς σημερινές πολιτιστικές συνθήκες ο γάμος έχει πάψει από καιρό να άποτελεί πανάκεια ενάντια στίς νευρικές διαταραχές της γυναίκας: και αν έμεις οι γιατροί έξακολουθούμε να τον συνιστούμε σε παρόμοιες περιπτώσεις, ξερούμε πολύ καλά ότι ή νέα κοπέλα, για να μπορέσει ν' άνθξει τό γάμο, πρέπει να έχει πολύ καλή υγεία. Γι' αυτό, άποτρέπουμε κατηγορηματικά τους άρσενικούς πελάτες μας να παντρευτούν μιά νέα πού ήδη έχει προσβληθεί από νευρικές διαταραχές. Το φάρμακο για τη νευρική πάθηση, πού αίτία της έχει τό γάμο, θα ήταν μάλλον ή σύζυγική άπιστία. "Όστόσο, όσο πιο άυστηρά έχει άνατραφεί μιά νέα γυναίκα τόσο περισσότερο υποτάσσεται στίς έπιταγές του πολιτισμού αλλά και τόσο περισσότερο τη φοβίζει αυτή ή λύση. "Όταν συγκρουστούν οι έπιθυμίες της με τό αίσθημα καθήκοντος, ακόμη μιά φορά, θα καταφύγει στη νευρώση. Τίποτε δεν προστατεύει με τόση σιγουριά την άρετή της όσο ή άρρώστια. "Ο έγγαμος βίος πού καλείται να ήμερώσει τις σεξουαλικές όρμές του νέου πολιτισμένου ανθρώπου, δεν μπορεί να άνταποκριθεί υπεύθυνα στίς άπαιτήσεις πού συνεπάγεται ή ίδια ή ύπαρξη του θεσμού. "Όσο για την έγκράτεια της προγαμιαίας περιόδου ούτε λόγος να γίνεται ότι μπορεί να άποζημιωθεί με τό γάμο.

**ή «πολιτισμένη» μας ήθική άπαιτεί
πανομοιότυπη σεξουαλική συμπεριφορά από
όλους τους ανθρώπους, τη στιγμή πού
όρισμένοι, χάρη στη ψυχосύνθεσή τους,
συμμορφώνονται χωρίς κόπο, ενώ άλλοι
υποβάλλονται στίς πιο βαριές ψυχικές θυσίες**

"Όστόσο, ακόμη και εκείνος πού άποδέχεται ότι ή πολιτισμένη σεξουαλική ήθική προκαλεί ζημιές, μπορεί να άντιτείνει στο τρίτο μας έρώτημα ότι τό πολιτιστικό κέρδος πού προέρχεται από ένα τόσο άυστηρό σεξουαλικό περιορισμό άντισταθμίζει με τό παραπάνω τις βλάβες πού, άλλωστε, πλήττουν στά σοβαρά μόνο μία μειοψηφία. Δηλώνω άμέσως άδυναμία στην περίπτωση αυτή να συμψηφίσω ζημιές και κέρδη. Άλλά όσον άφορα την ύποτίμηση της ζημιάς θα μπορούσα να κάνω κάθε είδους συλλογισμούς. "Έτσι, ξαναγυρνώντας στο θέμα της σεξουαλικής άποχής πού πιο πάνω έθιξα, πρέπει να βεβαιώσω ότι ή άποχή, προξενεί κι άλλες άκόμη βλάβες εκτός από εκείνες πού συνεπάγονται οι νευρώσεις. Άλλωστε, πολύ συχνά, δεν έκτιμώμε όλόπλευρα τη σπουδαιότητα των νευρώσεων.

Κατ' άρχήν, ή επιβράδυνση στην άνάπτυξη της σεξουαλικότητας και της σεξουαλικής δραστηριότητας στην όποια άποσκοπούν ή παιδεία μας και ό πολιτισμός μας, άσφαλώς, δεν είναι νοσηρή αυτή καυαυτή: παρουσιάζεται ως άναγκαιότητα αν πάρουμε

υπόψη πόσο άργά οί νέοι πού ανήκουν στην μορφωμένη τάξη, γίνονται αυτόρκεις καί κερδίζουν μόνοι τους τή ζωή τους. Τό φαινόμενο αυτό μās φέρνει στό νοῦ τή στενή αλληλεξάρτηση όλων μας τών πολιτιστικών θεσμών καί τή δυσκολία ν' αλλάξουμε ένα μέρος χωρίς ν' αλλάξει τό σύνολο. 'Η σεξουαλική άποχή περα από τό 20ό έτος δέν θά είναι χωρίς βλαβερές συνέπειες γιά τό νέο άνθρωπο ακόμη κι αν δέν οδηγήσει στην νευρική πάθηση. Λέγεται, βεβαίως, ότι ή μάχη ενάντια σ' αυτή τήν ισχυρή όρμή καί ή απαιτούμενη ανάπτυξη όλων τών ήθικών καί αισθητικών δυνάμεων τής ψυχικής ζωής «άτσαλώνει» τό χαρακτήρα, πράγμα πού αληθεύει γιά όρισμένες φύσεις μέ ιδιαίτερα ευνοϊκή ψυχική όργάνωση. Πρέπει εξάλλου νά προσθέσουμε ότι ή διαφοροποίηση τών ατομικών χαρακτήρων, πού στην εποχή μας είναι τόσο τονισμένη, έγινε έφικτή χάρη στους σεξουαλικούς καταναγκασμούς. 'Αλλά στην μεγάλη πλειοψηφία τών περιπτώσεων, ή μάχη ενάντια στον ήδονισμό αναλώνει τίς διαθέσιμες ενέργειες του δοσμένου χαρακτήρα καί αυτό άκριβώς τή στιγμή πού ό νέος άνθρωπος έχει ανάγκη απ' όλες του τίς δυνάμεις γιά νά κατακτήσει ένα ρόλο καί μία θέση στην κοινωνία. 'Η σχέση ανάμεσα στην έφικτή εξιδανίκευση καί τήν αναγκαία σεξουαλική δραστηριότητα, όπως είναι φυσικό, διαφέρει πολύ, ανάλογα μέ τά άτομα καί ανάλογα μέ τά επαγγέλματα. "Ενας καλλιτέχνης άνεραστος είναι όπωςδήποτε πράγμα άπίθανο: αλλά ένας νέος άνεραστος επιστήμονας δέν σπανίζει καί τόσο. 'Ο τελευταίος μπορεί νά άποδεσμεύσει μέ τήν έγκράτεια του δυνάμεις γιά τίς μελέτες του, ενώ πιθανότατα ό πρώτος θά δει τή δημιουργική του δραστηριότητα νά διεγείρεται χάρη στις σεξουαλικές του εμπειρίες.

Γενικά, δέν σχημάτιζα τήν εντύπωση ότι ή σεξουαλική άποχή βοηθά στό νά δημιουργηθούν άνθρωποι τής δράσης, ενεργητικοί, ανεξάρτητοι ή πρωτότυποι στοχαστές, άπελευθερωτές ή συνετοί μεταρρυθμιστές. Δημιουργεί συνηθέστατα τίμιους αλλά αδύνατους ανθρώπους πού εξαφανίζονται άργότερα στην μεγάλη μάζα πού συνηθίζει ν' ακολουθεί μέ κρύα καρδιά τίς κατευθύνσεις πού δίνουν οί ισχυρές προσωπικότητες. Τό γεγονός ότι ή σεξουαλική όρμη ενεργεί αυθαίρετα καί δέν έχει καμιά βολική συμπεριφορά άποδεικνύεται καί από τά άποτελέσματα τής προσπάθειας γιά έγκράτεια. 'Η πολιτισμένη άγωγή επιδιώκει τήν πρόσκαιρη καταπίεση τής όρμης ως τό γάμο καί μόνο τότε προτίθεται νά τήν άφήσει έλεύθερη γιά νά τή χρησιμοποιήσει. 'Αλλά γιά νά άντισταθοῦμε στην όρμή τά άκραία μέτρα πετυχαίνουν καλύτερα από τά μετριοπαθή. "Ετσι, ή καταπίεση συχνά πηγαίνει πολύ μακριά. Καί όταν έλευθερωθεί ή σεξουαλική όρμη, έρχεται τό άνεπιθύμητο άποτέλεσμα: εμφανίζεται μόνιμα βλαμμένη. Γιά τό λόγο αυτό ή πλήρης έγκράτεια τής νεανικής ηλικίας γιά τόν άνδρα δέν είναι ή καλύτερη προετοιμασία γιά τό γάμο. Οί γυναίκες τό διαισθάνονται αυτό καί ανάμεσα στους ύποψήφιους γαμπρούς προτιμούν εκείνους πού ήδη έχουν γνωρίσει άλλες γυναίκες. Οί ζημιές πού προκαλεί στην γυναικεία φύση ή επίμονη άπαίτηση άποχής ως τό γάμο είναι ιδιαίτερα χειροπιαστές. Είναι φανερό ότι, από πλευράς άγωγής, τό καθήκον νά κατασταλεί ό ήδονισμός τής νεαρής γυναίκας ως τό γάμο φαίνεται δύσκολο. Γι' αυτό χρησιμοποιούνται

πρός τούτο τά πιο άυστηρά μέτρα. 'Η άγωγή μας όχι μόνο άπαγορεύει κάθε σεξουαλική σχέση, άποδίδοντας μεγάλη άξία στην διατήρηση τής γυναικείας παρθενιάς, αλλά, ακόμη, προσπαθεί νά άπομακρύνει από τό άτομο πού γίνεται γυναίκα κάθε πειρασμό κρατώντας την σε ολοκληρωτική άγνοια του πραγματικού ρόλου πού τής προορίζεται καί μη συγχωρώντας της καμιά έρωτική συγκίνηση πού δέν θά οδηγούσε στό γάμο. Συνακόλουθα, τή στιγμή πού εαφνικά ή πατρική έξουσία θά επιτρέψει στις νέες κοπέλες νά έρωτευθοῦν, εκείνες, δέν είναι ψυχολογικά ετοιμες καί προχωρούν στό γάμο χωρίς νά είναι σίγουρες γιά τά αισθήματά τους. 'Εξαιτίας αυτής τής τεχνητής αναβολής τά κορίτσια, στον άνδρα πού γιά χάρη τους φύλαξε όλο του τόν πόθο, επιφυλάσσουν μόνο άπογοητεύσεις. Νοιώθουν ακόμη έξαρτημένες από τούς γονείς τους, πού ή έξουσία τους τίς καταπίεσε σεξουαλικά. Παρουσιάζονται σωματικά ψυχρές, πράγμα πού στερεί από τόν άνδρα κάθε καταξιωμένη σεξουαλική ήδονή. Δέν ξέρω αν ό τύπος τής ψυχρής γυναίκας συναντιέται έξω από τήν πολιτισμένη άνατροφή, αλλά νομίζω ότι είναι πιθανό. Τελικά, ό τύπος τής ψυχρής γυναίκας πλάθεται άκριβώς μέ τήν άνατροφή. Καί οί γυναίκες πού συλλαμβάνουν χωρίς ήδονή, στην συνέχεια, είναι έλάχιστα διατεθειμένες νά κάνουν παιδιά καί μάλιστα μέσα στις ώδινες. "Ολα αυτά δείχνουν ότι ή προετοιμασία γιά τό γάμο φέρνει τήν άποτυχία τών ίδιων τών στόχων του γάμου. Μετά τό γάμο, όταν ή γυναίκα θά έχει ξεπεράσει τήν καθυστέ-

...για τά περισσότερα άτομα ύπάρχει ένα όριο πέραν του όποιου ή ψυχούσθησή τους δέν επιτρέπει ν' ακολουθήσουν τίς έπιταγές του πολιτισμού...

ρηση τής ανάπτυξης της, στην άκμή τής ύπαρξής της σάν γυναίκα, όταν άφυπνίζεται πλέρια ή έρωτική της ικανότητα, ή σχέση μέ τόν άνδρα της θά έχει από καιρό φθαρεί. 'Αφού ήταν μέχρι εκείνη τή στιγμή ύπάκουη δέν τής μένει γιά άνταμοιβή παρά ή εκλογή ανάμεσα στην άνικανοποίητη επιθυμία, τήν άπιστία ή τή νεύρωση.

'Η σεξουαλική συμπεριφορά του άνδρα είναι συχνά τό πρωτότυπο όλων τών άλλων τρόπων αντίδρασης στον κόσμο. "Ενας άνδρας πού κατακτά ενεργητικά τό σεξουαλικό του άντικείμενο, είμαστε σίγουροι, άναπτύσσει τήν ίδια άποφασιστική ενεργητικότητα όταν επιδιώκει άλλους στόχους. "Οποιος, αντίθετα, γιά όποιονδήποτε λόγο, παραιτείται από τήν ικανοποίηση τών τόσο ισχυρών σεξουαλικών όρμών, καί στις άλλες σφαίρες τής ζωής θά δείξει μάλλον μία συμβιβαστική καί καρτερική συμπεριφορά παρά ενεργητική.

Σεξουαλική ήθική και «κατωτερότητα» τῶν γυναικῶν

Ἄν πάρουμε τὸ γυναικεῖο φύλο στὸ σύνολό του, μπορούμε εὐκολα νὰ διατυπώσουμε τὴν σκέψη ὅτι ἡ σεξουαλική του ζωὴ εἶναι ταυτόχρονα τὸ πρότυπο γιὰ τὴν ἄσκηση τῶν ἄλλων λειτουργιῶν. Ἡ ἀνατροφή ἀπαγορεύει στὶς γυναῖκες νὰ ἀσχολοῦνται, ἔστω καὶ νοερά, μὲ τὰ σεξουαλικά προβλήματα, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἔχουν γι' αὐτὰ τὴν πιὸ ζωερὴ περιέργεια· τίς ἐκφοβίζει διδάσκοντάς τους ὅτι ἡ ἐρωτικὴ περιέργεια εἶναι ἀντίθετη πρὸς τὴ γυναικεῖα φύση καὶ δείγμα προδιάθεσης γιὰ τὴν ἁμαρτία. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο τοὺς μεταδίδεται ὁ φόβος νὰ χρησιμοποιοῦν τὴ σκέψη. Ἡ γνώση χάνει κάθε ἀξία στὰ μάτια τους. Ἡ ἀπαγόρευση νὰ σκέφτονται, μέχρι ἓνα σημεῖο ἐξαιτίας τῶν ἀναπόφευκτων συνειρμῶν καὶ κατὰ ἓνα ἄλλο μέρος αὐτόματα, ἐπεκτείνεται πέρα ἀπὸ τὴ σεξουαλικὴ σφαῖρα. Ἀκριβῶς ὅπως ἡ θρησκευτικὴ προέλευσης ἀπαφώρευση τῆς σκέψης ἐπιβάλλει στὸν ἄνθρωπο τὴν τυφλὴ νομιμοφροσύνη τοῦ ἁγαθοῦ ὑποκειμένου. Δὲν πιστεύω, ὅπως βεβαιώνει ὁ Moebius σὲ μιὰ πολυσυζητημένη του ἐργασία, ὅτι «ἡ φυσιολογικὴ διανοητικὴ καθυστέρηση» τῆς γυναίκας ἐξηγεῖται ἀπὸ τὴ βιολογικὴ ἀντιπαράθεση νοητικῆς ἐργασίας καὶ σεξουαλικῆς δραστηριότητος. Πιστεύω, ἀντίθετα, ὅτι ἡ διανοητικὴ κατωτερότητα τῶν γυναικῶν, πού εἶναι ἀναμφισβήτητη πραγματικότητα, πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ σὲ μιὰν ἀναστολὴ τῆς σκέψης, ἀναστολὴ πού προέρχεται ἀπὸ τὴν σεξουαλικὴ καταπίεση.

Ὅταν πραγματευόμαστε τὸ ἐρώτημα τῆς σεξουαλικῆς ἀποχῆς δὲν διαφοροποιούμε μὲ ἄρκετὴ σαφήνεια δύο ἀπὸ τίς μορφές της: τὴν ἀποχὴ ἀπὸ κάθε σεξουαλικὴ δραστηριότητα καὶ τὴν ἀποχὴ ἀπὸ σεξουαλικὲς σχέσεις μὲ τὸ ἄλλο φύλο. Πολλοὶ ἄνθρωποι πού περηφανεύονται ὅτι πέτυχαν νὰ εἶναι ἐγκρατεῖς, δὲν τὸ κατάφεραν παρὰ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ἀννανισμοῦ ἢ παρόμοιων ικανοποιήσεων πού σχετίζονται μὲ τὴν αὐτοερωτικὴ δραστηριότητα τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας. Ἀλλὰ ἐξαιτίας αὐτοῦ τοῦ δεσμοῦ, ὅλα αὐτὰ τὰ ὑποκατάστατα τῆς σεξουαλικῆς ικανοποίησης δὲν εἶναι καθόλου ἀβλαβή: προδιαθέτουν γιὰ πολυάριθμες μορφές νεύρωσης καὶ ψύχωσης, ὅπου κοινὸς ὅρος εἶναι ἡ παλινδρόμηση τῆς σεξουαλικῆς ζωῆς στὶς παιδικές της μορφές. Κατὰ τὰ ἄλλα, ὁ ἀννανισμὸς διόλου δὲν ἀνταποκρίνεται στὶς ιδεώδεις ἀπαιτήσεις τῆς πολιτισμένης σεξουαλικῆς ἡθικῆς καὶ παρασύρει τοὺς νέους στὶς ἴδιες συγκρούσεις πρὸς τὸ ἰδανικὸ πρότυπο μὲ ἐκείνες πού προκαλοῦν οἱ περιορισμοὶ τῆς ἀνατροφῆς καὶ τίς ὁποῖες θὰ ἤθελαν νὰ ἀποφύγουν μὲ τὴν ἀποχὴ. Στὴ συνέχεια, ὁ ἀννανισμὸς διαφθείρει τὸ χαρακτήρα. Πρῶτον, ἐθίζοντάς τον σὲ κακές συνήθειες: νὰ πετυχαίνει σημαντικούς στόχους μὲ τρόπο ἀνώδυνο καὶ χωρὶς κόπο ἀντὶ νὰ τοὺς κερδίσει μὲ ἔνταση καὶ καταβολὴ δυνάμεων, ἀκολουθώντας δηλαδὴ τὴν ἀρχὴ τοῦ σεξουαλικοῦ πρωτότυπου. Δεύτερον, καταβάλλοντάς τον μὲ τίς φαντασιώσεις πού ἀκολουθοῦν τὴν ἀννανιστικὴν ικανοποίηση: τὸ σεξουαλικὸ ἀντικείμενο ἀνυψώγεται σὲ ἓνα βαθμὸ τελειότητας πού δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ ὑπάρξει στὴν πραγματικότητα. Ἐνας πνευματῶδης συγγραφέας (ὁ Karl Kraus, στὴ βιεννέζικη ἐφημερίδα «Fackel»)

μύπορεσε, ἀναστρέφοντας τὸ ἐπιχείρημα νὰ ἐκφράσει τὴν ἀλήθεια μὲ τοὺς ἀκόλουθους ὅρους: ἡ συνουσία δὲν εἶναι παρὰ ἓνα ἀνεπαρκὲς ἀναπλήρωμα τοῦ ἀννανισμοῦ.

Ἡ ἔνταση τῶν ἐπιταγῶν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἡ δυσκολία τοῦ καθήκοντος ἀποχῆς συνδυάστηκαν μεταξὺ τους καὶ πέτυχαν ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά νὰ ἀναγορεύσουν τὸ μὴ σμίξιμο τῶν γεννητικῶν ὀργάνων τῶν δύο φύλων σὲ πεμπτουσία τῆς ἐγκράτειας καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά νὰ εὐνοήσουν ἄλλους τρόπους σεξουαλικῆς δραστηριότητος, πράγμα πού, μὲ δύο λόγια, ἰσοδυναμεῖ μὲ μισο-ὑπακοή. Ἀπὸ τότε πού ἡθικὴ καὶ ὑγιεινὴ — ἐξαιτίας τῆς πιθανότητος μόλυνσης — ἔθεσαν σὲ ἀπηνὴ διωγμὸ τὸ φυσιολογικὸ σεξουαλικὸ σμίξιμο, ἡ σχέση ἀνάμεσα στὰ δύο φύλα τοῦ τύπου πού ὀνομάζουμε διεστραμμένο, ὅπου ἄλλα μέρη τοῦ σώματος ἀναλαμβάνουν τὸ ρόλο τῶν γεννητικῶν μορίων, ἀναμφισβήτητα, εἶδε τὴν κοινωνικὴ τους σημασία νὰ αὐξάνεται. Οἱ ἐρωτικὲς δραστηριότητες γιὰ τίς ὁποῖες γίνεται λόγος δὲν μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν τόσο ἀκίνδυνες, ὅσο ἄλλες ὑπερβολές τῆς ἐρωτικῆς συναλλαγῆς: εἶναι κολάσιμες ἡθικά γιὰτὶ ἐκχυδαῖζουν αὐτὸ τὸ σοβαρὸ πράγμα πού εἶναι οἱ ἐρωτικὲς σχέσεις ἀνάμεσα σὲ δύο ἀνθρώπινα ὄντα, γιὰτὶ τίς ξεφτίζουν σὲ εὐχάριστο καὶ ἀκίνδυνο παιχνιδάκι, χωρὶς ψυχικὴ συμμετοχὴ. Ὅταν ἄλλωστε συσσωρεύονται οἱ δυσκολίες γιὰ τὴ φυσιολογικὴ σεξουαλικὴ ζωὴ ἀνακύπτει μιὰ ἄλλη συνέπεια: μεγάλῃ διάδοσιν τῆς ὁμοφυλοφιλικῆς ἱκανοποίησης. Γιὰτὶ, σ' ὅλους αὐτοὺς πού εἶναι ἤδη ὁμοφυλόφιλοι ἐξαιτίας τῆς ψυχικῆς τους ὀργάνωσης ἢ ἔγιναν ἐξαιτίας τῆς παιδικῆς τους ἡλικίας, πρέπει νὰ προσθέσουμε τὴ μεγάλη μάζα ἐκείνων πού, ἐπειδὴ ἀποκλείστηκε ἡ κύρια ὁδὸς ἐκροῆς τῆς λίμπιντό τους, βλέπουν στὸ στάδιο τῆς ὀριμότητός τους νὰ ἀνοίγεται πλατιά ἡ παρακαμπτήριος τῆς ὁμοφυλοφιλίας.

...ὅσοι θέλουν νὰ εἶναι πιὸ εὐγενεῖς ἀπ' ὅσο
ἐπιτρέπει ἡ ψυχικὴ τους διάπλαση
ὑποκύπτουν στὴ νεύρωση.

Ὅλες αὐτές οἱ συνέπειες τῆς ἐπιταγῆς γιὰ ἐγκράτεια πού εἶναι ἀναπόφευκτες καὶ ἀνεξάρτητες ἀπὸ προθέσεις, ἔχουν κοινὸ σημεῖο τὴ θεμελιακὴ φθορὰ τῆς προπαρασκευῆς γιὰ τὸ γάμο, πού σύμφωνα μὲ τὴ σεξουαλικὴ ἡθικὴ, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁ μόνος κληρονόμος τῶν σεξουαλικῶν προσδοκιῶν. Ὅλοι οἱ ἄνδρες, πού ἐξαιτίας τῆς ἀννανιστικῆς ἢ διεστραμμένης σεξουαλικῆς πρακτικῆς, ἱκανοποίησαν τὴ λίμπιντό τους ἔξω ἀπὸ τοὺς φυσιολογικοὺς δρόμους καὶ τίς φυσιολογικὲς συνθήκες, ἔχουν στὸ γάμο μειωμένο δυναμισμό. Τὸ ἴδιο καὶ οἱ γυναῖκες, πού μόνο παρόμοια πλάγια μέσα διαθέτουν γιὰ νὰ προστατεύσουν τὴν παρθενία τους, ὅταν ἔρθει ἡ ὥρα τῶν ἐνδογαμιαίων σεξουαλικῶν σχέσεων περιέρχονται σὲ κατάσταση ἐρωτικῆς ἀναισθησίας. Καὶ ὁ γάμος πού ἀρχίζει μὲ μείωση τῆς ἐρωτικῆς ἱκανότητος καὶ τῶν δύο μερῶν σπᾶει ἀκόμη πιὸ εὐκόλο· ἐξαιτίας τοῦ μειωμένου ἐρωτικοῦ δυναμι-

κού του άνδρα ή γυναίκα δεν ικανοποιείται και παραμένει σε κατάσταση ερωτικής αναισθησίας, την ώρα που ή προδιάθεσή της για την ψυχρότητα, που προέρχεται από την ανατροπή της, θα μπορούσε να ξεπεραστεί με την έντονη σεξουαλική εμπειρία. Ένα παρόμοιο ζευγάρι, σε σχέση με το υγιές, είναι πιο δύσκολο να προφυλαχτεί από την τεκνοποίηση γιατί ο άνδρας που έχει μειωμένη δύναμη δύσκολα άνεχεται τη χρήση αντισυλληπτικών. Σε μία τέτοια αμηχανία, οι σεξουαλικές σχέσεις, που είναι ή πηγή όλων των δεινών, εγκαταλείπονται στά γρήγορα. Και ό εκπεσμός της συζυγικής ζωής είναι βέβαιος.

Έξορκίζω όλους όσους έχουν σχετικές γνώσεις να βεβαιώσουν ότι δεν υπερβάλλω σε τίποτε και ότι, αντίθετα, περιγράφω μία κατάσταση πραγμάτων μεταξύ άλλων εξίσου σοβαρών και που μπορούμε να παρατηρήσουμε όσο συχνά θέλουμε. Πραγματικά, οι άμύητοι δεν μπορούν να πιστέψουν πόσο είναι σπάνιο να συναντήσει κανείς ανθρώπους με φυσιολογική σεξουαλική δύναμη και πόσο συχνά συναντιέται ή ψυχρότητα στο γυναικείο μισό των έγγαμων ζευγαριών, που κυριαρχούνται από την πολιτισμένη σεξουαλική ήθική, την ήθική μας. Πόσες παραιτήσεις και για τους δύο συζύγους συνεπάγεται συχνά ο γάμος! Πόσο περιορίζεται ή συζυγική ζωή και ή τόσο περιπόθητη εύτυχία!

Έχω ήδη πεί ότι σε τέτοιες περιπτώσεις ή πιο πιθανή διέξοδος είναι ή νευρική πάθηση. Συνάμα όμως θέλω να δείξω με ποιο τρόπο ένα τέτοιο ζευγάρι εξακολουθεί να επιδρά στο παιδί ή στα δλιγάριθμα παιδιά του. Πιστεύεται ότι έχουμε να κάνουν με μία μεταβίβαση κληρονομικών χαρακτήρων αλλά, αν κοιτάξουμε από πιο κοντά, θα διαπιστώσουμε ότι πρόκειται για την επίδραση ισχυρών παιδικών έντυπώσεων. Η νευρωτική γυναίκα, ή ανικανοποίητη γυναίκα, απέναντι στο παιδί της είναι μία υπερπροστατευτική και υπεραγχώδης μητέρα. Του μεταβιβάζει την ανάγκη της για αγάπη και του αφυπνίζει την σεξουαλική πρωϊμότητα. Η δυσαρμονία των σεξουαλικών διεγείρει την συναισθηματική ζωή του παιδιού και, σε μία ηλικία ακόμη πολύ τρυφερή, τό κάνει να αισθάνεται πειστικά την αγάπη, τό μίσος, τη ζήλεια. Η αυστηρή ανατροφή που δεν άνεχεται καμία δραστηριότητα της τόσο πρώιμα αφυπνισμένης σεξουαλικής ζωής συνεργάζεται με την καταπιεστική δύναμη. Μία τέτοια σύγκρουση σε μία τέτοια ηλικία ενέχει όλα τα αναγκαία στοιχεία που θα οδηγήσουν στη νευρική πάθηση και που θα διαρκέσει όλη τη ζωή.

Η «πολιτισμένη» σεξουαλική ήθική αξίζει τίς θυσίες που επιβάλλει;

Επανέρχομαι τώρα σ' αυτό που διατύπωσα παραπάνω, ότι δηλαδή, όταν κρίνουμε τίς νευρώσεις, δεν παίρνουμε υπόψη όλη τη σπουδαιότητα που έχουν. Ενδιαφερόμαστε να μήν υποτιμήσουμε αυτές τίς καταστάσεις που με ελαφρότητα παραμελούν οι γονείς και οι γιατροί βεβαιώνοντας άτάραχα ότι μερικές εβδομάδες θεραπείας με ψυχρά λουτρά ή μερικοί μήνες ανάπαυσης θα μπορούσαν να τίς εξαλείψουν. Όλα αυτά είναι γνώμες γιατρών ή αμαθών, λέξεις προορισμένες κυρίως για να δώσουν στον άρρωστο εφήμερη παρηγοριά. Ξέρουμε, αντίθετα, ότι μία χρόνια νευρώση, ακόμη κι όταν δεν

καταργεί τελείως κάθε ικανότητα για τη ζωή, είναι μία βαριά αναπηρία για όλη την ύπαρξη του ανθρώπου, κάπως σάν τη φυματίωση ή την καρδιοπάθεια. Θα μπορούσαμε να άνεχθούμε αυτή την κατάσταση αν ή νευρωτική πάθηση απέκλειε μόνο ένα όρισμένο αριθμό αδύνατων ατόμων και επέτρεπε στά άλλα να συμμετέχουν στη ζωή με μοναδικό τίμημα υποκειμενικές αδυναμίες. Πρέπει, αντίθετα, να επιστήσω την προσοχή στο γεγονός ότι ή νευρώση, όποιοδήποτε και αν είναι τό είδος της, όποιοσδήποτε κι αν είναι ό άσθενής, καταφέρει να ματαιώνει τά πολιτιστικά σχέδια κι επιφορτίζεται με τό έργο των καταπιεσμένων πνευματικών δυνάμεων, έχθρων του πολιτισμού. Έτσι ή κοινωνία, πληρώνοντας την ύπακοή στις βαθύτερες της επιταγές μ' αντάλλαγμα την αύξηση της νευρικής πάθησης, δεν καταφέρει να καταγράψει κάποιο κέρδος που θα είχε ως τίμημα έστω μία θυσία. Στην πραγματικότητα δεν καταγράφει κανένα κέρδος. Άς πάρουμε τό παράδειγμα μιās γυναίκας που δεν αγαπά τό συζυγό της, γιατί οι συνθήκες μέσα στις όποιες άρχισε ή έγγαμη ζωή τους και ή εμπειρία της από τό συζυγικό βίο δεν της πρόσφεραν κανένα λόγο για να τόν αγαπά. Στο μεταξύ θά ήθελε πολύ να τόν αγαπά, γιατί μόνο αυτό ανταποκρίνεται στο ιδεώδες του γάμου, που για χάρη του ανατράφηκε. Θα καταπιέσει λοιπόν μέσα της όλες τίς τάσεις που θέλουν να εκφράσουν την αλήθεια, θά αντιτεθεί στις ιδεατές προσδοκίες και θά προσπαθήσει με ζήλο να παίξει τό ρόλο της τρυφερής και στοργικής συζύγου. Μία νευρωτική πάθηση θά είναι ή συνέπεια αυτής της αυτοκαταπίεσης και σε λίγο καιρό ή νευρώση θά πάρει εκδίκηση απ' τόν άνδρα που ή γυναίκα του δεν αγαπά. Θα του προκαλέσει τόσες δυσάρεσκες και στενοχώριες όσες και ή άπλή εξομολόγηση της πραγματικής κατάστασης. Αυτό είναι τυπικό παράδειγμα των επιδόσεων της νευρώσης. Παρόμοιες άποτυχίες έπα-

...ή διανοητική «κατωτερότητα» τόσων γυναικών που είναι άναμφισβήτητη πραγματικότητα πρέπει να αποδοθεί σέν μία άναστολή της σκέψης, άναστολή που προέρχεται από τη σεξουαλική καταπίεση.

νόρθωσης παρατηρούμε και όταν καταπιέζονται άλλες παρορμήσεις έχθρικές για τόν πολιτισμό, αλλά που δεν είναι άμεσα σεξουαλικές. Για παράδειγμα αυτός που, έχοντας ισχυρές τάσεις σκληρότητας και βανασότητας τίς καταπιέζει για να δείξει υπερκαλωσύνη, θά υποστεί μία τέτοια άπώλεια ενέργειας που δεν θά μπορέσει να εκπληρώσει όσα ανταποκρίνονται στις έπανορθωτικές τάσεις του και τελικά θά είναι ακόμη λιγότερο καλός απ' ό,τι αν δεν είχε καταπιέσει την τάση του.

Άς συμπληρώσουμε ότι για ένα λαό ό περιορισμός της σεξουαλικής του δραστηριότητας συνοδεύεται από αύξηση του άγχους για τη ζωή και της αγωνίας για τό θάνατο, πραγμα που διαταράσσει την ικανότητα του ατόμου για άπόλαυση και την προπαρασκευή του να αντιμετωπίσει τό θάνατο για όποιοδήποτε σκοπό. Αυτό μεταφράζεται σε μείωση της τάσης του να τεκνοποιεί

καί αποκλείει τόν ἐν λόγῳ λαό, ἢ τήν ομάδα ατόμων, ἀπό τή συμμετοχή στό μέλλον.

“Ολα αὐτά μᾶς ἐπιβάλλουν νά ἀναρωτηθοῦμε ἂν ἡ «πολιτισμένη» σεξουαλική ἠθική μας ἀξίζει τίς θυσίες πού μᾶς ἐπιβάλλει. Καί μάλιστα ἐφόσον ἐξαρτώμαστε τόσο ἀπό τόν εὐδαιμονισμό, ὥστε μᾶς εἶναι ἀδύνατο νά μή περιλάβουμε κάποια δόση ἱκανοποίησης καί ἀτομικῆς εὐτυχίας στό πλῆθος τῶν στόχων τῆς πολιτιστικῆς μας ἀνάπτυξης. Δέν ἀνήκει βέβαια στό γιατρό νά προωθήσει σχέδια μεταρρυθμίσεων. Νόμισα πάντως ὅτι ἔπρεπε νά ὑπογραμμίσω τό ἐπείγον τῶν μεταρρυθμίσεων, διευρύνοντας τήν πραγματεία τοῦ V. Ehrenfels⁴ σχετικά μέ τίς βλάβες πού προκαλεῖ ἡ «πολιτισμένη» μας σεξουαλική ἠθική ὑποδεικνύοντας τό ρόλο τους στήν ἐξάπλωση τῆς νευρικής πάθησης στή σύγχρονη ἐποχή.

Ὁρισμός μερικῶν ψυχαναλυτικῶν ὁρῶν*

Λίμπιντο, Libido σέ ὅλες τίς γλώσσες.

—Βλέπε καί τό ρῆμα λιμπίζομαι (ἐπιθυμῶ) τῆς καθομιλουμένης.

Ὁ Φρόυντ ὀρίζει τή λίμπιντο ὡς τό ὑπόστρωμα τῆς ἐνέργειας πού θά ὠθήσει τή σεξουαλική ὁρμή νά μεταβάλει ἀντικείμενο (μετατόπιση τῶν ἐπενδύσεων τῆς λίμπιντο), στόχο (π.χ. ἐξιδανίκευση) καί πηγὴ σεξουαλικῆς διέγερσης (διαφορισμός τῶν ἐρωτογόνων ζωνῶν). Ἀντίθετα ὁ Γιούνγκ διευρύνει τήν ἔννοια τῆς λίμπιντο μέχρι τό σημεῖο νά τή θεωρεῖ ὡς «ψυχικὴ ἐνέργεια», ἐνεργό σέ κάθε περίπτωση πού ὑπάρχει τάση ἐπιθυμίας.

1. Ἀπό ποιοτικὴ ἀποψη: Ἡ λίμπιντο δέν μπορεῖ νά μετατραπεῖ, ὅπως τό ἤθελε ὁ Γιούνγκ, σέ ἀδιαφοροποίητη νοητικὴ ἐνέργεια. Ἄν μοιάζει νά ἔχει ἀποβάλει τό σεξουαλικό τῆς χαρακτῆρα αὐτό συμβαίνει πάντοτε δευτερογενῶς, κυρίως στίς ναρκισσικές ἐπενδύσεις καί ἀφοῦ ἔχει προηγηθεῖ παραίτηση ἀπὸ τό σεξουαλικό στόχο. Ἡ λίμπιντο δέν καλύπτει ποτέ ὅλο τό πεδίο τῆς ὁρμῆς. Κατὰ τόν Φρόυντ, τῆς πρὶν τό 1918 περιόδου, ἡ λίμπιντο ἀντιτίθεται στίς ὁρμές τῆς αὐτοσυντήρησης. Ἀλλά ὅταν οἱ ὁρμές αὐτοσυντήρησης σύμφωνα μέ τήν τελευταία θεώρηση τοῦ Φρόυντ ἐμφανίζονται ὡς λιμπιντικῆς φύσης, ἡ ἀντίθεση μετατοπίζεται σέ ἀντίθεση λίμπιντο καί ὁρμῶν τοῦ θανάτου. Ἔτσι ὁ μονισμός τοῦ Γιούνγκ δέν ἔγινε ποτέ ἀποδεκτός ἀπὸ τό Φρόυντ πού, ὡς τό τέλος, θεωροῦσε ὅτι ἡ λίμπιντο ἔχει σεξουαλικό χαρακτῆρα.

2. Ἀπό ποσοτικὴ ἀποψη. Ἡ λίμπιντο ἐπιβάλλεται περισσότερο ὡς ἔννοια ποσοτικὴ «... ὀνομάζουμε (λίμπιντο) τήν ἐνέργεια – θεωρημένη σάν ποσοτικό μέγεθος ἂν καὶ δέν εἶναι ἀκόμη μετρήσιμη – τῶν ὁρμῶν πού σχετίζονται μέ ὅσα μπορούμε νά ἀντιληφτοῦμε μέ τό ὄνομα ἐρωτας»¹. Καί καθώς ἡ σεξουαλική ὁρμή ἐντάσσεται στὰ ψυχοσωματικά ὄρια ἡ λίμπιντο περιγράφει τήν ψυχικὴ πλευρά. Εἶναι ἡ «δυναμικὴ ἐκδήλωση τῆς σεξουαλικῆς ὁρμῆς στήν ψυχικὴ ζωή».²

* Ἀπὸ τό *Vocabulaire de la Psychanalyse* τῶν Laplanche καὶ Pontalis (ed. PUF, Paris 1973).

1. S. Freud, *Massenpsychologie und Ich Analyse*, 1921.

2. S. Freud, *Psychoanalyse und Libidotheorie*, 1922.

Όρμή, γαλλ. pulsion, γερμ. Trieb, άγγλ. instinct ή drive, ιταλ. pulsione ή instinto. Η άπόδοση αυτή όφείλεται στον Κ.Α. Σωτηρίου (βλ. «Ψυχανάλυση» σειρά άρθρων στην <i>Αναγέννηση</i>, 1926-27). Χρησιμοποιήθηκε επίσης από τον Φ. Σκούρα («Σύγχρονος Ψυχιατρική» 1952) και έκτοτε από πολλούς άλλους. Αντίθετα ό Γ.Σ. Φιλιππόπουλος («Ψυχιατρικά άνάλεκτα» — 1972) προτιμά τον όρο <i>ένόρμηση</i>. Συναντιέται επίσης ως <i>παρόρμηση</i>, <i>βασική ένόρμηση</i> και <i>ένστικτο</i>.	Δυναμική διαδικασία πού συνίσταται σέ μία ώθηση (ένεργειακό φορτίο, παράγοντας κινητικότητας) πού ύποχρεώνει τον όργανισμό νά τείνει πρός κάποιο σκοπό. Σύμφωνα μέ τό Φρόντ η όρμή έχει τήν πηγή της σέ κάποια σωματική διέγερση (κατάσταση έντασης). Σκοπός της είναι νά εξαλείψει τήν κατάσταση έντασης πού κυριαρχεί στην πηγή της όρμης. Η όρμή δέν μπορεί νά φτάσει τό σκοπό της παρά μόνο μέσα από τό άντικείμενο καί χάρη σ' αυτό.
Απόωση, γαλλ. refoulement, γερμ. Verdrängung, άγγ. repression, ιταλ. rimozione. Ο όρος στά ελληνικά φαίνεται ότι έχει επικρατήσει. Αντίθετα ό Κ. Σωτηρίου (ό.π.) είχε προτείνει τον όρο <i>παραμέρισμα</i>.	Στήν κυριολεξία, είναι τό έγχείρημα μέ τό όποιο τό ύποκείμενο προσπαθεί νά παραμερίσει στό χώρο του άσυνείδητου διάφορες παραστάσεις (σκέψεις, εικόνες, άναμνήσεις) πού συνδέονται μέ τήν σεξουαλική όρμή. Η απόωση παράγεται στίς περιπτώσεις πού ή ικανοποίηση της όρμης (πού σκοπό έχει νά προσφέρει ήδονή) κινδυνεύει νά προκαλέσει δυσaréσκεια σέ σχέση μέ άλλες άπαιτήσεις. Ο Φρόντ χρησιμοποιεί μερικές φορές τον όρο <i>απόωση</i> σάν συνώνυμο του «μηχανισμού» άμυνας.
Αντικείμενο, γαλλ. objet, γερμ. Object, άγγλ. object, ιταλ. oggetto.	Η έννοια του άντικειμένου στην ψυχανάλυση εξετάζεται από τρεις πλευρές: Α. Ός συνακόλουθο της όρμης. Μέ τό άντικείμενο καί χάρη στό άντικείμενο ή όρμή προσπαθεί νά φτάσει στό στόχο της, δηλαδή σέ ένα όρισμένο τύπο ικανοποίησης. Τό άντικείμενο μπορεί νά είναι πρόσωπο, πράγμα, μέρος άντικειμένου ή φανταστικό άντικείμενο. Β. Σάν συνακόλουθο του έρωτα (ή του μίσους): Στην περίπτωση αυτή πρόκειται γιά τή σχέση ανάμεσα σέ ένα όλοκληρωμένο άτομο (ή του έγώ του) μέ κάποιο άλλο άντικείμενο πού κι αυτό θεωρείται όλοκληρωμένο (άτομο, ουσία, ιδεώδες κ.λπ.). Γ. Μέ τήν κλασική έννοια της φιλοσοφίας καί της ψυχολογίας της γνώσης: Σάν συνακόλουθο του ύποκειμένου πού άντιλαμβάνεται μέ τίς αισθήσεις καί μπορεί νά γνωρίζει. Παρουσιάζεται μέ γνωρίσματα μόνιμα καί σταθερά, άναγνωρίσιμα από τήν καθολικότητα των ύποκειμένων, ανεξάρτητα από τίς επιθυμίες καί τίς άπόψεις των ατόμων.
Εξιδανίκευση, γαλλ. sublimation, γερμ. Sublimierung, άγγλ. sublimation, ιταλ. sublimazione. Λέγεται καί <i>ιδανικοποίηση</i> (Γ. Φιλιππόπουλος), <i>εξύψωση</i> (Κ. Σωτηρίου), <i>μετουσίωση</i>, <i>μεταρσίωση</i>.	Διαδικασία πού, κατά τον Φρόντ, περιγράφει όρισμένες δραστηριότητες πού φαινόμενικά δέν έχουν σχέση μέ τή σεξουαλικότητα αλλά πού ή κινητήρια δύναμή τους είναι ή σεξουαλική όρμή. Ο Φρόντ θεώρησε ως κύριες μορφές εξιδανίκευσης τήν καλλιτεχνική, τήν επιστημονική καί τήν ένγένει πνευματική δραστηριότητα. Η σεξουαλική όρμή θεωρείται εξιδανικευμένη στό βαθμό πού έχει στραφεί πρός ένα νέο στόχο όχι σεξουαλικό αλλά μέ άντικείμενα κοινωνικά καί ήθικά-καταξιομένα.

Παλινδρόμηση, γαλλ. regression, γερμ. Regression, αγγλ. regression, ιταλ. regressione. Στά ελληνικά συναντιέται και ως <i>πισωδρομήμα</i> (Κ. Σωτηρίου), <i>επαναστροφή</i> (Α. Πάγκαλος, «Είσαγωγή στην Ψυχανάλυση», χ.χ. έ.), <i>όπισθοδρομηση</i> (Γ. Ν. Παπαδημητρίου, «Σύγχρονη Ψυχιατρική»).	Περιγράφουμε με τον όρο παλινδρόμηση μία ψυχική διαδικασία σύμφωνα με την οποία το υποκείμενο, από ένα σημείο στο οποίο έχει φτάσει επιστρέφει σε ένα σημείο πριν απ' αυτό. Η παλινδρόμηση έχει χωροχρονική έννοια. Στην κυριολεξία περιγράφει το πέρασμα σε τρόπους έκφρασης και συμπεριφοράς χαμηλοτέρου επιπέδου.
Καθήλωση, γαλλ. fixation, γερμ. Fixierung, αγγλ. fixation, ιταλ. fissazione. Έχει αποδοθεί και ως <i>στερέωση</i>, <i>προσκόλληση</i>, <i>προσήλωση</i>.	Επειδή η λίμπιντο συνδέεται στενά με πρόσωπα ή με είδωλα (βλέπε λέξη) αναπαράγει ένα όρισμένο τρόπο ικανοποίησης και παραμένει οργανωμένη σύμφωνα με τη χαρακτηριστική δομή του αντίστοιχου εξελικτικού σταδίου. Η καθήλωση λοιπόν μπορεί να είναι προφανής και ένεργη ή να είναι δυνατότητα (...) που θα ανοίξει το δρόμο στην παλινδρόμηση (βλέπε λέξη). Η έννοια της καθήλωσης γίνεται αντιληπτή στο πλαίσιο μιας γενετικής θεώρησης που προϋποθέτει ότι η λίμπιντο πορεύεται σύμφωνα με όρισμένους νόμους. Μπορούμε, συνεπώς, να θεωρήσουμε ότι η καθήλωση (...) περιγράφει τον τρόπο έγγραφης ενός αντιπροσωπευτικού περιεχομένου (έμπειρίες, είδωλα, φαντασιώσεις) που θα παραμένει στο άσυνείδητο αναλλοίωτο και με το οποίο η όρμη θα συνδεθεί στενά.
Είδωλο, imago σε όλες τις γλώσσες. Έχει μεταφραστεί στα ελληνικά και είδωλομορφισμός (<i>Ψυχολογικόν γαλλοελληνικόν γλωσσάριον</i>, Έμμη Καρτάλη και Μαρία Τενεγάκη, Αθήναι 1971).	Άσυνείδητο πρωτότυπο που κατευθύνει τον τρόπο με τον οποίο το άτομο αντιλαμβάνεται τον άλλο. Είναι κατασκευασμένο από τις πρώτες φαντασιακές, διαπροσωπικές, σχέσεις προς το οικογενειακό περιβάλλον. Το είδωλο και το σύμπλεγμα είναι συγγενικές έννοιες. Και τα δυο αναφέρονται στο ίδιο πεδίο: τις σχέσεις του παιδιού με το κοινωνικό και το οικογενειακό του περιβάλλον. Αλλά το σύμπλεγμα περιγράφει το αποτέλεσμα του συνόλου της διαπροσωπικής σχέσης πάνω στο υποκείμενο. Το είδωλο, περιγράφει την φαντασιακή επιβίωση του προσώπου που συμμετέχει σ' αυτή την κατάσταση.

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΦΡΟΪΝΤ

Τίτλος πρωτοτύπου	Ελληνική μετάφραση
1887 - 1902 <i>Aus den Anfängen der Psychoanalyse</i> (Η γέννηση της ψυχανάλυσης)	
1893 <i>Über den psychischen Mechanismus hysterischer Phänomene</i> (Ο ψυχικός μηχανισμός των ύστερικων φαινομένων)	
1895 <i>Studien über Hysterie</i> (Μελέτες για την ύστερία)	
1895 <i>Entwurf einer Psychologie</i> (Σχεδιάσμα μιας επιστημονικής ψυχολογίας)	

τίτλος πρωτοτύπου	έλληνική μετάφραση
1900 <i>Die Traumdeutung</i> ('Η έρμηνευτική τῶν ὀνείρων)	'Η έρμηνευτική τῶν ὀνείρων, πρόλογος καθ. Δ. Κουρέτα, μεταφ. Μίνας Ζωγράφου — Μεραναίου, έκδ. Μαρῆ, Ἀθήνα 1956, σ.σ. 479, επίσης επανέκδοση τοῦ ἰδίου στό Ἀπαντα Φρόντ (17 τόμοι), «Πανεκδοτική», Ἀθήνα 1969.
1901 <i>Über den Traum</i> (Γιά τό ὄνειρο)	'Η ψυχαναλυτική έρμηνεία τοῦ ὀνείρου, μεταφ. Στ. Φερεντίνου, έκδ. Γκοβόστη, Ἀθήνα 1936 ³ , σ.σ. 65.
1901 <i>Zur Psychopathologie des Alltagslebens</i> (Ψυχοπαθολογία τῆς καθημερινῆς ζωῆς)	'Η ψυχοπαθολογία τῆς καθημερινῆς ζωῆς, εισαγωγή Δ. Κουρέτα, μεταφ. Κ. Μεραναίου — Μίνας Ζωγράφου, Ἀθήνα 1951. Επίσης: Ψυχοπαθολογία τῆς καθ' ἡμέραν ζωῆς, χ. μεταφ., έκδ. Γκοβόστη, χ.χ.ε., σ. 71. Καί στό Ἀπαντα Φρόντ τῆς «Πανεκδοτικῆς».
1904 <i>Die Freudsche psychoanalytische Methode</i> ('Η ψυχαναλυτική μέθοδος τοῦ Φρόντ)	
1904 <i>Über Psychotherapie</i> (Γιά τήν ψυχοθεραπεία)	
1905 <i>Bruchstück einer Hysterie — Analyse</i> ('Απόσπασμα ἀπό μιὰ ἀνάλυση ὑστερίας)	Τό ἡμερολόγιο ἑνός κοριτσιοῦ, μεταφ. Ρένα Χότχουντ, έκδ. Μπουκουμάνη, Ἀθήνα 1977.
1905 <i>Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie</i> (Τρία δοκίμια γιά τή σεξουαλική θεωρία)	
1905 <i>Der Witz und seine Beziehung zum Unbewussten</i> (Τό εὐφυολόγημα καί οἱ σχέσεις του μέ τό ἀσυνείδητο)	Τό εὐφυολόγημα καί ἡ σχέσις μέ τό ἀσυνείδητο, Ἀπαντα Φρόντ τῆς «Πανεκδοτικῆς», Ἀθήνα 1972.
1906 <i>Tatbestandsdiagnostik und Psychoanalyse</i> ('Η διάγνωση τοῦ πραγματικοῦ καί ἡ ψυχανάλυση)	
1907 <i>Der Wahn und die Träume in W. Jensens «Gradiva»</i> (Παραληρήματα καί ὄνειρα στήν «Γκραντίβα» τοῦ Γιένσεν)	
1907 <i>Zwangshandlungen und Religionsübungen</i> ('Ιδεοληπτικές πράξεις καί θρησκευτική πρακτική)	Τό μέλλον μιᾶς αὐταπάτης (Ψυχαναλυτική έρμηνεία τοῦ θρησκευτικοῦ φαινομένου), μεταφ. Θ. Παπακωνσταντίνου, έκδ. Γκοβόστη, χ.χ.ε. (πάντως προπολεμικό), σ.σ. 81.
1908 <i>Der Dichter und das Phantasieren</i> ('Η λογοτεχνική δημιουργία καί ἡ ὀνειροπόληση)	
1909 <i>Analyse der Phobie eines fünfjährigen Knaben</i> ('Ανάλυση τῆς Φοβίας ἑνός πεντάχρονοῦ ἀγοριοῦ)	Πέντε ψυχαναλύσεις ('Ο μικρός Χάνς), μεταφ. Ελ. Στεφανάκη, Ἀπαντα Φρόντ τῆς «Πανεκδοτικῆς», Ἀθήνα 1970.
1909 <i>Bemerkungen über einen Fall von Zwangsneurose</i> (Παρατηρήσεις σέ μιὰ περίπτωση ιδεοληπτικῆς νεύρωσης)	'Ο ἄνθρωπος μέ τά ποντίκια. Περίπτωση ιδεοληπτικῆς νεύρωσης, μεταφ. Π. Σύρρου, Ἀπαντα Φρόντ τῆς «Πανεκδοτικῆς», Ἀθήνα 1970.
1909 <i>Über Psychoanalyse</i> (Περί ψυχανάλυσης)	Πέντε μαθήματα ψυχανάλσεως, μεταφ. Π. Σύρρου, Ἀπαντα Φρόντ τῆς «Πανεκδοτικῆς».
1910 <i>Die zukünftigen Chancen der psychoanalytischen Therapie</i> (Οἱ προοπτικές τῆς ἀναλυτικῆς θεραπευτικῆς)	

τίτλος πρωτοτύπου	έλληνική μετάφραση
1910 <i>Beiträge zur Psychologie des Liebeslebens: I. Über einen besonderen Typus der Objektwahl beim Manne</i> (Συμβολή στη ψυχολογία της έρωτικής ζωής: I. Ένας ιδιαίτερος τύπος επιλογής του αντικειμένου στον άντρα) 1910 <i>Über «wilde» Psychoanalyse</i> (Γιά την «άγρια» ψυχανάλυση) 1910 <i>Eine Kindheitserinnerung des Leonardo da Vinci</i> (Μιά παιδική ανάμνηση του Λεονάρντο ντά Βίντσι) 1910 <i>Über den Gegensinn der Urworte</i> (Γιά τις αντίθετες έννοιες των πρωτογενών λέξεων)	Ο Λεονάρντο ντά Βίντσι στο φώς της ψυχανάλυσης (μέ εισαγωγή στη ζωή και τό έργο του Λεονάρντο ντά Βίντσι του Β. Λαζάρεφ) μεταφ. Άντρεά Φραγκιά, έκδ. «Άτλας», Άθήνα 1955, σ. σ. 112, επίσης: Λεονάρντο Ντά Βίντσι, Άπαντα Φρόντ της «Πανεκδοτικής».
1911 <i>Psychoanalytische Bemerkungen über einen autobiographisch beschriebenen Fall von Paranoia (Dementia paranoides)</i> (Ψυχαναλυτικές παρατηρήσεις πάνω στην αυτοβιογραφία μιās περίπτωσης παράνοιας) 1911 <i>Die Handhabung der Traumdeutung in der Psychoanalyse</i> (Η επεξεργασία της έρμηνείας των όνείρων στην ψυχανάλυση)	
1912 <i>Zur Dynamik der Übertragung</i> (Η δυναμική της μετατόπισης) 1912 <i>Beiträge zur Psychologie des Liebeslebens: II. Über die allgemeinste Erniedrigung des Liebeslebens</i> (Συμβολή στην ψυχολογία της έρωτικής ζωής: II. Σκέψεις πάνω στην πιό συνηθισμένη υποβάθμιση της έρωτικής ζωής) 1912 <i>Ratschläge für den Arzt bei der psychoanalytischen Behandlung</i> (Συμβουλές προς τούς γιατρούς γιά την ψυχαναλυτική θεραπεία) 1912 <i>Einige Bemerkungen über den Begriff des Unbewussten in der Psychoanalyse</i> (Μερικές παρατηρήσεις γιά την έννοια του άσυνείδητου στην ψυχανάλυση) 1912 <i>Totem und Tabu</i> (Τοτέμ και Ταμπού)	Ψυχολογία της έρωτικής ζωής, μεταφ. Γ. Βάμβαλη, έκδ. «Έπίκουρος», Άθήνα 1977. Τοτέμ και Ταμπού, μεταφ. Στ. Φερεντίνου, έκδ. Γκοβόστη, χ.χ.ε., σ. σ.219. Έπίσης και σέ μεταφ. Κ. Μεραναίου, έκδ. Δημ. Δαρεμά, χ.χ.ε., σ. σ.173. Καθώς και στά Άπαντα Φρόντ της «Πανεκδοτικής».
1913 <i>Die Disposition zur Zwangsneurose</i> (Η προδιάθεση γιά ιδεοληπτική νεύρωση) 1913 <i>Zur Einleitung der Behandlung</i> (Η άρχή της θεραπείας)	

τίτλος πρωτοτύπου	έλληνική μετάφραση
1914 <i>Zur Geschichte der psychoanalytischen Bewegung</i> (Συμβολή στην ιστορία του ψυχαναλυτικού κινήματος) 1914 <i>Erinnern, Wiederholen und Durcharbeiten</i> (Ἀνάμνηση, επανάληψη καὶ ἐπεξεργασία)	Ἱστορία τῆς Ψυχανάλυσεως, μεταφ. Ἀβραάμ Κοέν, ἐκδ. Γκοβόστη, χ.χ.ε., σ.σ. 91, Ἐπίσης: Συμβολή στην ιστορία τοῦ ψυχαναλυτικοῦ κινήματος, μεταφ. Π. Σύρρου, Ἄπαντα Φρόνυτ τῆς «Πανεκδοτικῆς», Ἀθήνα 1971.
1915 <i>Mitteilung eines der psychoanalytischen Theorie widersprechenden Falles von Paranoia</i> (Μιά περίπτωση παράνοιας πού ἀντιφάσκει στὴν ψυχαναλυτικὴ θεωρία) 1915 <i>Triebe und Tribschicksale</i> (Οἱ ὁρμές καὶ τὸ πεπρωμένο τους) 1915 <i>Die Verdrängung</i> (Ἡ ἀπώθηση) 1915 <i>Das Unbewusste</i> (Τὸ ἀσυνείδητο) 1915 <i>Bemerkungen über die Übertragungsliebe</i> (Παρατηρήσεις πάνω στὸν ἔρωτα ἀπὸ μετατόπιση) 1915 <i>Zeitgemässes über Krieg und Tod</i> (Ἐπικαιρὲς σκέψεις γιὰ τὸν πόλεμο καὶ τὸ θάνατο)	Περὶ πολέμου καὶ θανάτου, μεταφ. Στ. Φερεντίνου, ἐκδ. Γκοβόστη, χ.χ.ε., σ. σ. 26. Ἐπίσης: Σκέψεις γιὰ τὸν πόλεμο καὶ τὸν θάνατο, εἰσαγωγή Κ.Λ. Μεραναίου, μεταφ. Ἀλέξη Ἀκύλα, ἐκδ. Α. Καραβία, Ἀθήνα 1940, σ.σ. 48.
1916 <i>Einige Charaktertypen aus der psychoanalytischen Arbeit</i> (Μερικοὶ τύποι χαρακτήρων πού συναντιοῦνται στὴν ψυχανάλυση)	
1916 - 1917 <i>Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse</i> (Παραδόσεις γιὰ τὴν εἰσαγωγή στὴν Ψυχανάλυση)	Εἰσαγωγή στὴν Ψυχανάλυση (μέρος), μεταφ. Στ. Φερεντίνου, ἐκδ. Γκοβόστη, χ.χ.ε., σ.σ. 60. Ψυχανάλυση καὶ Ψυχιατρικὴ (Τὸ 16ο κεφάλαιο τῆς «Εἰσαγωγῆς»), μεταφ. Χ.Α. Βασιλειάδη, ἐκδ. Παν. Π. Μαυράκη, Ἀθήνα 1956, σ.σ. 30, καθὼς καὶ μέρος τῆς «Εἰσαγωγῆς», τοῦ ἴδιου μεταφραστῆ, χ.ε., Ἀθήνα 1956, σ.σ. 76. Τὸ πλῆρες κείμενο: μεταφ. Α. Πάγκαλου, ἐκδ. Γκοβόστη, Ἀθήνα 1960, σ.σ. 405. Ἐπίσης μεταφ. Δ. Π. Κωστελένου, ἐκδ. Ν. Δαμιανοῦ, Ἀθήνα χ.χ.ε. καὶ στὰ Ἄπαντα Φρόνυτ τῆς «Πανεκδοτικῆς», 2 τόμ., Ἀθήνα 1963.
1917 <i>Über Triebumsetzungen insbesondere der Analerotik</i> (Γιὰ τὶς μεταμορφώσεις τῶν ὁρμῶν ἰδιαίτερα στὸν πρωκτικὸ ἔρωτισμό) 1917 <i>Trauer und Melancholie</i> (Θλίψη καὶ μελαγχολία) 1917 <i>Eine Schwierigkeit der Psychoanalyse</i> (Μιά δυσκολία τῆς Ψυχανάλυσης)	

τίτλος πρωτοτύπου	έλληνική μετάφραση
1917 <i>Metapsychologische Ergänzung zur Traumlehre</i> (Μεταψυχολογικό συμπλήρωμα στην θεωρία των όνειρων) 1917 <i>Beiträge zur Psychologie des Liebeslebens: III. Das Tabu der Virginität</i> (Συμβολή στην ψυχολογία της έρωτικής ζωής: III. Τό Ταμπού της Παρθενίας)	
1918 <i>Aus der Geschichte einer infantilen Neurose</i> (Από την ιστορία μιās παιδικής νεύρωσης) 1918 <i>Wege der psychoanalytischen Therapie</i> (Οι νέοι δρόμοι της ψυχαναλυτικής θεραπευτικής)	
1919 <i>Ein Kind wird geschlagen</i> (Δέρνουν ένα παιδί) 1919 <i>Das Unheimliche</i> (Τό άνατριχιαστικό)	
1920 <i>Über die Psychogenese eines Falles von weiblicher Homosexualität</i> (Ή ψυχογένεση μιās περίπτωσης γυναικείας όμοφυλοφιλίας) 1920 <i>Jenseits des Lustprinzips</i> (Πέραν της αρχής της ήδονής)	Πέραν της Ήδονής, μεταφ. Κ.Κυπραίου, έκδ. Γκοβόστη, Άθήνα χ.χ.ε., σσ. 88. Έπίσης: μεταφ. Κ.Λ.Μεραναίου, Άθήνα χ.χ.ε., σσ. 87 και Άπαντα Φρόνντ της «Πανεκδοτικής».
1921 <i>Massenpsychologie und Ich — Analyse</i> (Όμαδική ψυχολογία και άνάλυση του Έγώ)	Όμαδική και άτομική ψυχολογία, μεταφ. Στ. Φερεντίνου, έκδ. Γκοβόστη χ.χ.ε. σσ. 94. Ψυχολογία όμαδική και άτομική ψυχολογία των πληθών και άνάλυση του έγώ, μεταφ. Γ. Άθανασόπουλος, Άθήνα χ.χ.ε. Έπίσης: Όμαδική Ψυχολογία και Άνάλυση του Έγώ, μεταφ. Άντρεά Φραγκιά, έκδ. «Άτλας», Άθήνα 1956, σσ. 105. Πιό πρόσφατη: Ψυχολογία των μαζών και άνάλυση του έγώ, μεταφ. Κλαίρης Τρικεριώτη, έκδ. «Έπίκουρος», Άθήνα 1976. Τέλος, στά Άπαντα Φρόνντ της «Πανεκδοτικής».
1922 <i>Über einige neurotische Mechanismen bei Eifersucht, Paranoia und Homosexualität</i> (Μερικοί νευρωτικοί μηχανισμοί της ζήλειας, της παράνοιας και της όμοφυλοφιλίας)	
1923 <i>Das Ich und das Es</i> (Τό Έγώ και τό Έκεϊνο) 1923 <i>Eine Teufelsneurose im siebzehnten Jahrhundert</i> (Μιά δαιμονική νεύρωση στον 17^ο αί.)	Τό Έγώ και τό Έκεϊνο, μεταφ. Κ.Λ. Μεραναίου, έκδ. Γκοβόστη, χ.χ.ε., σ.σ. 76.

τίτλος πρωτοτύπου	ελληνική μετάφραση
1924 <i>Das ökonomische Problem des Masochismus</i> (Τό πρόβλημα της οικονομίας του μαζοχισμού)	
1924 <i>Der Untergang des Ödipuskomplexes</i> (Ἡ εξασθένηση τοῦ Οἰδιποδείου συμπλέγματος)	
1925 <i>Die Verneinung</i> (Ἡ ἄρνηση)	
1925 <i>Selbstdarstellung</i> (Ἡ ζωὴ μου καὶ ἡ ψυχανάλυση)	Ἡ ζωὴ μου καὶ ἡ ψυχανάλυση, μεταφ. Κ.Λ. Μεραναίου, χ.χ.ε.
1926 <i>Die Frage der Laienanalyse</i> (Τό ζήτημα τῆς ἐρασιτεχνικῆς ἀνάλυσης)	
1926 <i>Hemmung, Symptom und Angst</i> (Ἀναστολή, σύμπτωμα καὶ ἄγχος)	Πρακτικὴ ψυχανάλυση, μεταφ. Γ. Βάμβαλη, «Ἐπίκουρος» Ἀθήνα 1977.
1927 <i>Die Zukunft einer Illusion</i> (Τό μέλλον μιᾶς οὐτοπίας)	«Τό μέλλον μιᾶς οὐτοπίας», μεταφ. Ε.Κ. Δημάκα, Ἀπαντα Φρόνυτ τῆς «Πανεκδοτικῆς», Ἀθήνα 1969.
1930 <i>Das Unbehagen in der Kultur</i> (Ὁ Πολιτισμός πηγὴ δυστυχίας)	Ἁ Πολιτισμός πηγὴ δυστυχίας καὶ τό Μέλλον μιᾶς αὐταπάτης, (στόν ἴδιο τόμο), μεταφ. Γ. Βάμβαλη, «Ἐπίκουρος», Ἀθήνα 1974, σ.σ. 118. Ἐπίσης στά Ἀπαντα Φρόνυτ τῆς «Πανεκδοτικῆς».
1932 <i>Neue Folge der Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse</i> (Ἡ νέα σειρά παραδόσεων γιὰ τὴν εἰσαγωγή στὴν ψυχανάλυση)	Ἡ νέα σειρά τῶν παραδόσεων γιὰ τὴν εἰσαγωγή στὴν ψυχανάλυση (μέρος), μεταφ. Κλ. Τρικεριώτη, «Ἐπίκουρος», Ἀθήνα 1977, σ.σ. 179. Ὁνειρο καὶ ἀποκρυφισμός (μέρος τῆς Νέας σειρᾶς...), μεταφ. Κ.Λ. Μεραναίου, Ἀθήνα χ.χ.ε., σ.σ. 55. Οἱ ὑποστάσεις τῆς ψυχικῆς προσωπικότητος (ψυχανάλυση, ποίηση, μυθολογία) (μέρος τῆς Νέας σειρᾶς...), μεταφ. Κ.Λ. Μεραναίου, ἐκδ. Κ. Κοροντζῆς, Ἀθήνα χ.χ.ε., σ.σ. 72. Ἄγχος καὶ ἐνστικτα, μεταφ. Κ.Λ. Μεραναίου, ἐπιμέλεια Ο. Μπέκε — Κ. Μεραναίου, ἐκδ. Α. Καραβία, Ἀθήνα 1940, σ.σ. 95. Τέλος, Τέχνη καὶ Ψυχανάλυση (ὅλα μέρος τῆς Νέας σειρᾶς...), μεταφ. Κ.Λ. Μεραναίου, ἐπιμέλεια Ο. Μπέκε — Κ. Μεραναίου, ἐκδ. Α. Καραβία, Ἀθήνα 1940, σ.σ. 30.
1937 <i>Die endliche und die unendliche Analyse</i> (Ἀνάλυση τελειωμένη καὶ ἀνάλυση χωρὶς τελειωμό)	
1938 <i>Abriss der Psychoanalyse</i> (Ἐγχειρίδιο ψυχανάλυσης)	
1939 <i>Der Mann Moses und die monotheistische Religion</i> (Ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ μονοθεϊσμός)	Ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ μονοθεϊσμός, μεταφ. Κ.Λ. Μεραναίου, ἐκδ. Μαρῆ, Ἀθήνα 1975, σ.σ. 117. Ὁ Μωϋσῆς τοῦ Μιχαήλ Ἀγγελου, μεταφ. Μ. Μαρκίδη, ἐκδ. «Ἐρασμος», Ἀθήνα 1976 (ἄρθρο τοῦ Φρόνυτ στό περιοδικό Imago). Ὁ Πρόεδρος Γούντροου Οὐίλσον, μεταφ. Π. Σύρρου, Ἀπαντα Φρόνυτ τῆς «Πανεκδοτικῆς», Ἀθήνα 1977.